

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Rina Turk Kolenc

Predstave o ljubezni pri najstnicah in vpliv medijev

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Rina Turk Kolenc

Mentorica: izr. prof. dr. Zdenka Šadl

Predstave o ljubezni pri najstnicah in vpliv medijev

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

Zahvaljujem se svoji družini za vso pomoč in podporo.

Predvsem pa iskrena zahvala mentorici,izr. prof. dr. Zdenka Šadl, za vse nasvete in strokovno pomoč pri pisanju naloge.

Predstave o ljubezni pri najstnicah in vpliv medijev

Mladi vstopajo v intimne partnerske zveze z določenimi predstavami o ljubezni, ki nastanejo že v zgodnjem najstniškem obdobju. Največkrat se posamezniki/-ce ne zavedajo svojih predstav, kljub temu da pomembno vplivajo na kakovost njihovega intimnega odnosa. V času nastajanja primarnih predstav o ljubezni imamo ljudje še premalo izkušenj, ki bi lahko vplivale na vsebino predstav, zato je v tem obdobju, poleg vpliva družine in neposrednega okolja, velik tudi vpliv medijev, ki smo jim močno izpostavljeni. Zlasti hollywoodski romantični filmi reprezentirajo idealizirano romantično ljubezen, ki vsebuje prvine čistega razmerja in sotočne ljubezni (izraza po Giddensu), a je v praksi težko uresničljiva. Na temeljih tega žanra nastajajo predstave o ljubezni, ki z veliko verjetnostjo vodijo v disfunkcionalne odnose. V teoretičnem delu sem se osredinila na opredelitev pojmov ljubezen in zaljubljenost ter na zgodovinsko spremenljive pomene ljubezni. Cilj naloge je raziskati, kakšne so predstave o ljubezni pri dekletih v zgodnjem najstniškem obdobju, kakšen (če) je vpliv medijev na te predstave, kot ga zaznavajo sama dekleta, in ali mediji ustvarjajo pri posameznicah nerealna pričakovanja glede partnerskih odnosov.

Ključne besede: ljubezen, zaljubljenost, romantična ljubezen, predstave o ljubezni, vpliv medijev.

Representations of love among teenage girls and the influence of media

Young people enter into intimate relationships with certain representations of love that come into existence in the early period of adolescence. Individuals are mostly unaware of their representations despite their important influence on the quality of their intimate relationship. The time in which primary representations originate is the time when people do not possess enough experience that could affect the content of their representations. As a result, the media that we are subjected to bear a significant influence in addition to the influence of family and immediate environment. Hollywood's romantic images in particular represent an idealized romantic love that contains elements of pure relationships and confluent love (according to Giddens) and which is hardly realizable in practice. The mentioned movie genre gives rise to representations which lead to dysfunctional relationships with high probability. In the theoretical part of my thesis I focused on the definitions of love and being in love and the changing meaning of love throughout history. The goal was to explore the representations of love between girls in early teens, the impact of the media (if there is one) on their representations and the way the girls perceive it, and whether the media create unrealistic expectations in relationships.

Key words: love, being in love, romantic love, representations of love, media influence.

KAZALO

1	UVOD	7
2	BIOLOŠKA DEJSTVA	8
3	PSIHOLOGIJA LJUBEZNI.....	9
4	LJUBEZEN IN PSIHOANALIZA.....	10
5	LJUBEZEN V ANTROPOLOGIJI.....	12
6	LJUBEZEN SKOZI ČAS	12
6.1	Grki in Rimljani.....	13
6.2	Prihod krščanstva.....	14
6.3	Obdobje od 16. do 19. stoletja.....	16
6.3.1	Industrijska revolucija	17
6.4	Prehod v 20. stoletje	20
7	LJUBEZEN V DRUŽBENI SEDANJOSTI	20
7.1	Ljubezen postaja pomembnejša in težavnejša kot nekoč	20
7.2	Nova preobrazba intimnosti.....	22
7.2.1	Čisto razmerje	22
7.2.2	Sotočna ljubezen	24
7.2.3	Izum plastične in epizodične seksualnosti	25
7.2.4	Soodvisna ljubezen.....	26
7.2.5	Strastna ljubezen nasproti romantični ljubezni	27
7.3	Čustveni kapitalizem	28
8	PREDSTAVE O LJUBEZNI	31
8.1	Ljubezen je smisel življenja	33
8.2	Prava ljubezen se stalno čuti.....	34
8.3	V pravi ljubezni ni konfliktov in jeze.....	34
8.4	Ljubezen se vedno začne z zaljubljanjem.....	35
8.5	V pravi ljubezni je spolnost fantastična.....	36
8.6	Ljubi se samo enkrat v življenju.....	37
8.7	Ljubiti je mogoče samo eno osebo	38
8.8	Prava ljubezen je žrtvovanje.....	39
8.9	V pravi ljubezni sta pogosti telepatija in branje misli	40
8.10	Ljubosumje je dokaz ljubezni.....	41
9	NASTAJANJE IN SPREMINJANJE PREDSTAV O LJUBEZNI.....	42

10	EMPIRIČNI DEL.....	45
10.1	Metodološki okvir.....	45
10.2	Opis raziskovalnih enot	47
10.3	Ugotovitve	49
10.3.1	Pojmovanje ljubezni, zaljubljenosti in romantične ljubezni	49
10.3.2	Predstave o ljubezni pri najstnicah.....	53
10.3.3	Vpliv medijev na predstave o ljubezni	58
11	SKLEP.....	61
12	LITERATURA.....	64

1 UVOD

Pojav, ki ga pri nas označujemo z besedo ljubezen, je v svojih različnih interpretacijah prisoten v čisto vseh kulturah in kontinuiran skozi vso poznano zgodovino. Zaradi razsežnosti in večpomenskosti besede ljubezen je tako v širšem družbenem diskurzu kot v družbeni znanosti za specifičen diskurz potrebno podati opredelitev in natančno razdelati, kateri vidik tega pojava nas zanima. Najsplošnejša opredelitev ljubezni se nanaša na čustveno naklonjenost drugim osebam oziroma živim bitjem, dejavnostim ali celo predmetom. Pogledi na pojem ljubezni se razlikujejo glede na vero, filozofijo, kulturo pa tudi glede na teoretske opredelitve v družbenih znanostih. Že stari Grki so poznali vsaj tri različne besede, ki so vse opredeljevale enega od vidikov ljubezni:

- eros je beseda, ki so jo uporabljali za opisovanje erotične ali telesne ljubezni;
- philia je beseda, ki pomeni ljubiteljstvo do različnih stvari. Tudi danes besede latinskega izvora, ki se končujejo s –fil, izražajo obliko ljubiteljstva;
- agape, katere latinska inačica je karitas, pa je pomenila in še danes pomeni ljubezen do bližnjega in s tem pripravljenost pomagati le-temu.

Ljubezen je vodilno čustvo, pa tudi vrednota, ki je bila pomembna skozi številna zgodovinska obdobja, vključno s sedanostjo. Uresničitev ljubezni je za mnoge najvišji dosežek, hkrati pa to isto izkustvo lahko pomeni največjo grenkobo in razočaranje.

Podatki, da v Sloveniji razpade vsak tretji zakon, da se razhajajo dolgoletni partnerji in da so zveze vse bolj kratkoročne in ohlapne, dokazujejo, da smo za kakovostne partnerske odnose slabo »opremljeni«. Eden od razlogov je, da je naša kultura skupaj z ostalimi zahodnimi kulturami prežeta s stereotipi (posredovanimi zlasti s strani medijev), ki spodbujajo romantična pričakovanja, po katerih bomo največjo srečo dosegli, ko bomo našli idealnega partnerja, edinega pravega, s katerim bomo srečni do konca svojih dni. To so predstave, ki ne ločujejo med občutjem »zaljubljenosti« in »ljubezni«. Ker ljudje delujemo v skladu z našimi predstavami, so izkrivljene predstave glavni krivec disfunkcionalnih partnerskih odnosov. Šele ko predstave ozavestimo in na ljubezen pogledamo bolj objektivno, lahko začnemo graditi kvalitetnejše in bolj dolgoročne partnerske odnose.

V prvem teoretičnem delu naloge bom podala perspektive različnih znanosti za celovitejši pogled na temo ljubezni in zgodovinski razvoj medosebnih odnosov, vključno s post-

modernim preoblikovanjem partnerskih odnosov oziroma pojmovanjem ljubezni v času. Osredotočila se bom na model romantične ljubezni in razlike do drugih modelov ljubezni. Oprla se bom zlasti na teorije intimnosti nekaterih vplivnejših sodobnih avtorjev in avtoric, v nadaljevanju pa me bodo zanimale predstave o ljubezni, kako delujejo na mišljenje in vedenje posameznika/-ce, katere so najpogostejše predstave o ljubezni ter kako jih lahko spremenimo za doseganje kvalitetnejših in dolgotrajnejših ljubezenskih odnosov.

V drugem delu naloge bom z lastno empirično raziskavo ugotavljala, kakšne predstave o »pravi« ljubezni imajo dekleta v zgodnjem najstniškem obdobju, dalje me bo zanimalo, ali ljubezen ločujejo od zaljubljenosti ter od kod izvirajo njihove predstave. Uporabila bom metode intervjuja, ki mi bo omogočil vpogled v njihova razumevanja ljubezni ter iskanje odgovora na vprašanje, ali obstaja povezava med njihovimi prepričanji in reprezentacijami ljubezni, ki so posredovane preko medijev. Izhajam namreč iz hipoteze, da na predstave o ljubezni pri najstniških dekletih pomembno vplivajo mediji in da gre zlasti za vpliv hollywoodskih filmov ter da mediji ustvarjajo nerealna pričakovanja v partnerskih odnosih in s tem sooblikujejo oziroma utrjujejo tudi disfunkcionalne predstave o ljubezni pri dekletih.

2 BIOLOŠKA DEJSTVA

Antropologinja Helen E. Fisher (2000) dokazuje, da lahko potrebo po spolnosti enačimo z nagonom lakote ali žeje. V svojem članku piše o treh čustvenih sistemih, ki tvorijo celoto in prispevajo k razumevanju, kaj ljubezen pomeni na podlagi bioloških dejstev. Omenjene sisteme lahko razumemo tudi kot tri faze poteka ljubezni, ki so naslednje:

- faza poželenja oziroma spolnega nagona je začetna faza, ki vključuje povečano izločanje hormonov estrogena in testosterona ter rezultira v zadovoljitvi spolne sle. To obdobje običajno ne traja dlje od nekaj tednov oziroma mesecev;
- faza privlačnosti, ko se govori o strastni ljubezni, obsesivni ljubezni in se navezuje na bolj individualizirano in romantično slo po določeni osebi, ki se razvije iz predhodne faze. V tej fazi zaljubljenosti se v možganih sproščajo hormoni, kot sta dopamin in serotonin ter drugi, ki stimulirajo možganski center za užitek in srečo. Zato je v tej fazi pogosto mogoče opaziti stranske učinke delovanja teh hormonov, ki se kažejo v pospešenem srčnem utripu, izgubi apetita, nespečnosti, občutkih vznemirjenja, znojenju, plitkem dihanju in razširjenih zenicah. Faza naj bi trajala od leta in pol do treh let;

- faza navezanosti naj bi nadgradila prejšnji fazi in pojasnila obstoj dolgoročne ljubezenske zveze. Temelji na različnih zavezah, kot so zakonska zveza, otroci ali skupni interesi. To fazo povezujejo s povečanim izločanjem oxytocina in vasopressina.

3 PSIHOLOGIJA LJUBEZNI

Najmočnejše nagnjenje v človeku naj bi bila želja po medosebni spojitvi. Ta želja po združitvi s partnerjem predstavlja erotično ljubezen in je oblika idealne menjave. Omenjena sila povezuje ljudi in družbo (Fromm 2006, 42).

Psiholog D. Byrne je avtor matematične formule za privlačnost, ki jo omenjata Rijavec in Miljković (2002). Všečni naj bi nam bili ljudje z enako ravniyo samospoštovanja in tisti, ki nas spodbujajo k večjemu občutku lastne vrednosti. Ugotovitev raziskave je, da cena ženske temelji na njeni zunanji privlačnosti, medtem ko cena moškega temelji na njegovem uspehu.

Heather Chapman (2011, 16–19) v svoji raziskavi omenja utemeljitelja humanistične psihologije Abrahama Maslowa, ki poudarja pomen svobodne in zavestne izbire življenjskih vzorcev, ki omogočajo osebnostno rast in samouresničitev. Maslowova hierarhija potreb odgovarja na vprašanja pomena ljubezni. Ko so zadovoljene človekove fizične potrebe, se pojavi potreba po varnosti. Slednja ne izključuje fizične varnosti, hkrati pa zajema tudi koncept stabilnosti in reda. Ravno potreba po varnosti naj bi bila vzrok, da mnogi ljudje ostajajo skupaj kljub neprestanim nesoglasjem in občutkom ujetosti v zvezi. Biti v zvezi namreč pomeni tudi psihološko varnost pred samoto in osamljenostjo.

B. F. Skinner odkriva še drugo plat vztrajanja v paru – učenje s pogojevanjem. Govori o nagradah za zelena dejanja in kaznih za nezaželena dejanja. Ljubezen naj bi bila najvišja oblika pozitivne spodbude. Kot primer avtorica Chapman (2011) navaja najstarejšo obliko dvorjenja, ko moški ljubljeno zasipa z majhnimi pozornostmi, jo pogosto kliče po telefonu, izliva svojo ljubezen v ljubezenska pisma in sporočila ipd. V odgovor ženska prepozna v njem potencialnega skrbnika zanjo in družino, kar mu pokaže s svojo čustveno pozornostjo. Slednji odziv moški razume kot nagrado za svoje vedenje. Prav tako so pri zaljubljenih pogosti tudi fizični dotiki, objemi, poljubi, ki, kot že prej omenjeno, spodbudijo izločanje tako imenovanih hormonov sreče. Ti občutki so zaželeni, zato partnerja preživita še več časa

skupaj in s tem še povečata izločanje hormona sreče. Tako se krog pozitivne spodbude nadaljuje (Chapman 2011, 19–20).

Diane Kinsey pravi, da je psihologija ljubezni jasna – gre za strah pred osamljenostjo. V ljudeh naj bi bil že od nekdaj zakoreninjen strah, da bi se postarali sami in bi poslednje obdobje življenja preživeli sami. Zato naj bi se nekateri partnerji odločali za otroke tudi zaradi tega, da bo nekdo skrbel zanje, ko bodo stari. Mnogi zakonci ostajajo skupaj, ker je to pač lažje, v nasprotju z razvezo, ki terja določeno mero napora. Kinsey razpravlja tudi o različnih vrstah ljubezni; najpomembnejša naj bi bila duhovna ljubezen (*agape*, pri kateri dobrobit drugega postavimo pred naše potrebe), sama pa meni, da je najpomembnejša komponenta dolgotrajne zveze pripravljenost na spremembe (Chapman 2011, 20).

4 LJUBEZEN IN PSIHOANALIZA

Če se preko psihologije navežemo na psihoanalizo, lahko ljubezen razumemo kot izvor občutka tesnobe. V trenutku, ko se zaljubimo, sebe položimo v drug subjekt in ob tem občutimo tesnobo, ko pa smo že v ljubezenski zvezi, občutek tesnobe izvira iz strahu pred izgubo ljubljene osebe. Tesnoba v ljubezni izvira zlasti zaradi zakona, ki pravi, da v ljubljeni osebi vselej ljubimo tisto, česar ta oseba ne poseduje in recipročno tudi mi svojemu partnerju ne nudimo drugega kot lastni manko (Salecl 2007, 67–69). Tako Salecl (2007, 67–82) deli ljudi na histerike, obsesivne nevrotike in perverznejše. Prvi se neprestano sprašuje o željah ljubljene osebe in na podlagi tega oblikuje lastno nerealno predstavo o tej osebi. Drugi na vsak način poskuša preprečiti soočenje z objektom svojega poželenja zaradi strahu, da bi ga le-ta prevzel in izničil. Perverznejš ne dvomi in se ne sprašuje o željah drugega, saj je siguren o svojih željah in željah drugih. Perverznejš hoče drugemu nuditi užitek in si za to tudi prizadeva, medtem ko si histerik in nevrotik prizadevata, da sta objekt želje drugega.

Žižek (1997, 29) v svojem delu *Kuga fantazem* loči štiri poglavitne načine razmerja do objekta, med katerimi so mogoče različne kombinacije. Ti načini so ljubezen, želja, užitek in prijateljstvo.

Lacan (v Šterk 1998) objekt, razlog želje uvede skozi logiko »negacije negacije«: neposredno izhodišče je na začetku predpostavljena neka kvazi-naravna potreba, ki jo je moč zadovoljiti z nekim »realnim« naravnim predmetom. Drugi korak pa je artikulacija potrebe, ki postane

zahteva in se naslavlja na simbolnega velikega drugega (A) (Šterk 1998, 98). »Posebni objekt potrebe je skozi označevalno zahtevo ohranjen, ukinjen, povzdignjen ... ukinjen je v svoji neposrednosti, delovati začne kot nekaj posredovanega, kot izpričevanje nečesa, kar se izraža skozenj ... kot *dokaz Ljubezni*« (Žižek 1984, 14). »Ker pa v želji ne gre niti za zadovoljitev potrebe niti za zahtevo ljubezni, ki jo lahko izrazimo le preko zahteve nekega konkretnega predmeta potrebe, ampak gre v želji za ...« (Šterk 1998, 99) »razliko, ki rezultira, ko odštejemo prvo od druge ... je želja torej to, kar je na zahtevi neizvedljivega na potrebo ... skozi to operacijo nastopi neki novi objekt ... objekt – razlog želje. Gre za neke vrste vrnitev k objektu, ki je bil odpravljen – ukinjen z zahtevo; ta novi objekt pa ni objekt potrebe ...« (Žižek 1984, 15). »Ta novi objekt je ravno nasprotje staremu, tisto, kar nam preostane potem, ko smo vedno znova, ko smo dobili tisto, kar smo zahtevali, ugotovili, da *to ni to*« (Šterk 1998, 99). »Objekt a je *pozitivacija*, zapolnitev tiste praznine, ki zeva sredi zahteve« (Žižek 1984, 15). Drugi z mankom, iz katerega je nekaj izpadlo, njegova »skrivnost«, pravi razlog želje, je tisti, ki ga Lacan imenuje objekt *petit a* (Salecl 2007, 69).

Kaj hočemo od Drugega? Tisto, kar je v tebi več od tebe. Zato je zahteva do Drugega vedno zahteva, da ostane želja nerealizirana, da Drugi mojo zahtevo zavrne in jo na tak način reproducira in ohranja objektovo razmerje do logosa. Od trenutka, ko otrok zgubi primarni objekt, njegova želja bega od enega objekta k drugemu, s ciljem zapolniti izvorni manko, ki v mediju označevalca ne mora biti zapolnjena. Zato je usoda njegove želje ta, da je to želja po nečem drugem. Taka je pot sublimacije. Prvo ime sublimacije je ljubezen in je tako rekoč stranski učinek tega, da je želeča stvar ravno zaradi načina, na katerega obstaja Drugi, nemogoča. Natančneje: ljubezen kot držo do objekta omogoči le pristanek na to, da se objektu že vnaprej odpovemo (Šterk 1998, 102–103).

Se pravi v ljubezni pravzaprav ne gre za subjekt, saj ljubimo tisto več v subjektu, Lacanov objekt a, in ta več se veže na vse objekte človekove ljubezni.

Psihoanaliza zavrača tudi koncept, da nas ljubezen zadane *kot strela z jasnega*, Žižek namreč trdi, da ne gre za iracionalno spontanost, da sami ne vemo, kdaj smo se tako odločili, temveč pomeni le to, da je namesto nas odločil veliki Drugi (Šterk 1998, 104).

5 LJUBEZEN V ANTROPOLOGIJI

Antropološki diskurz o ljubezni počiva na tabuju incesta in zapovedi menjave. Levi-Strauss (v Šterk 1998, 78) vidi prepoved incesta kot pogoj in učinek kulture, prehod iz narave v kulturo. Prepoved incesta je v obratnem sorazmerju z zapovedjo eksogamije. Se pravi, če ni prisilne izbire oziroma eksogamnih pravil, ki bi omejevala polje svobodne izbire pred vzpostavitvijo tabuja incesta, izgine sama svoboda izbire znotraj polja eksogamnih pravil (Žižek v Šterk 1998, 78).

Tabu incesta dopolnjujejo pravila sklepanja zakonskih zvez, ki temeljijo na sistemu menjave. »V človeški družbi je praktično povsod enako: da bi moški prišel do žene, mu jo mora neposredno ali posredno prepustiti neki drugi moški, ki je z njo v nekem odnosu sorodstva; po navadi je to njen oče ali brat« (Šterk 1998, 78).

»Menjava in pravila eksogamije, ki jo izražajo, ima dodatno družbeno vrednost, saj naravne vezi sorodstva obogati z umetnimi vezmi filiacije in še čvrsteje poveže neko skupino« (Šterk 1998, 78). Vstop v zakonsko zvezo pomeni vstop v neko družbeno strukturo in je ponazorjen s pridobitvijo določenega družbenega statusa (Šterk 1998, 79).

Če povzamem, antropologija združuje biološki ustroj človeka z družbenimi in ekonomskimi zapovedmi neke družbe v univerzalni mehanizem menjave, ki vodi v razvoj in napredek.

6 LJUBEZEN SKOZI ČAS

Za razumevanje pojma ljubezni in koncepta romantične ljubezni ter razmerja med dvema osebama, kar naj bi bila logična posledica ljubezni, moramo razumeti družbene strukture, kulturo, družbeno razmerje med spoloma, odnos do sklepanja zakonskih zvez in potomstva ter druge specifične družbeno-zgodovinske in kulturne pogoje, ki vplivajo na miselnost in prakse določenega obdobja.

Kot je že bilo rečeno, ljubezen obstaja že od nekdaj in je prisotna v vseh civilizacijah, kulturah in obdobjih vse do danes. V egipčanski književnosti lahko zasledimo zametke ljubezenske lirike, ki segajo v obdobje 16. ali 14. stoletja pred našim štetjem. Nastale naj bi v dvorskem okolju in nekateri znanstveniki vidijo v njih najstarejšo ljubezensko poezijo. Teksti

so se ohranili večinoma v fragmentih. Egipčanska kultura je z vidika drugih kultur nekakšna anomalija, saj je bila edina, ki ni poznala prepovedi incesta, izbira partnerja pa je bila svobodna. Prav tako niso poznali javnega obreda, ki bi označeval poroko. V nekoliko drugačni obliki je bila poroka kot obred prisotna med pripadniki višjega sloja, med običajnimi posamezniki pa ne. Izbira partnerja ni bila stvar skupine, glavni namen »poroke« pa ni bil toliko ekonomska menjava, kot je bil zagotavljanje potomstva za ohranitev družinskega imena. Družina je bila patriarhalno urejena, so pa bile ženske v egipčanski družbi dokaj svobodne in so imele nekaj besede pri določenih poslih in določeno mero avtoritete pri vzgoji otrok. Zaradi pomanjkanja ekonomskih sredstev je bila poligamija med običajnimi ljudmi dokaj redka, zato pa so faraoni imeli hareme. Ločitve in ponovne poroke so bile pogoste, pri prešuštvovanju pa so ženske doletele hujše kazni kot moške (Forgeau 1996, 128–155).

6.1 Grki in Rimljani

Grki so zelo natančno opredeljevali, za kakšno vrsto naklonjenosti gre pri ljubezni. Ločevali so tudi med boginjo Aphrodite ter bogom Erosom; prva je vladala fizični ljubezni, drugi je upravljal z ljubezenskimi čustvi. »Eros človeku omogoča vzpostaviti stik z bogovi, si pridobiti modrost, s tem pa tudi srečo, blaženost in nesmrtnost, ki je končni cilj ljubezni« (Kroflič 1999, 192).

Z nastankom Grčije naj bi nastopila faza monogamne družine. V zgodnejši dobi, dobi čaščenja boginj v mitologiji, so bile ženske svobodnejše in so imele večjo veljavo, v poznejši dobi pa moški nadvladajo ženske, pojavi se tudi konkurenca suženj. Tako je ob prisotnosti mladih suženj, ki so pripadale možu, monogamija veljala samo za žene. Špartanske žene so bile še spoštovane, medtem ko so v Atenah služile le za rojstvo potomcev in so v vseh drugih pogledih spominjale na prvo hišno deklo. Atenci svojim ženam niso izkazovali ljubezni, zabavali so se s tako imenovanimi heterami (neporočenimi, pogosto izobraženimi ženskami, ki bi jih danes še najlažje enačili s prostitutkami), kasneje pa z mladimi fanti, saj je v premožnejših krogih fant dokazal svojo odraslost s telesnim stikom z odraslim moškim. V Atenah je bil značilen detomor, saj so vzgajali zlasti fante kot potencialne dediče, medtem ko so se nezaželenih otrok znebili.

V književnosti naj omenim Mimneramosa iz Kolefona (okoli 630 pr. n. št.), ki velja za začetnika ljubezenske elegije z motivi minljivosti lepote in mladosti, ter največjo grško pesnico Sapfo, ki je avtorica strastnih in neposrednih ljubezenskih pesmi.

Začetki grškega romana segajo v prva stoletja pred našim štetjem. Njihova vsebina je bila pustolovska ljubezen, kjer sta osrednja lika ljubimca, ki ju usoda loči in nato po številnih nevarnih pustolovščinah ponovno združi.

V Rimu so družino sestavljali: *pater familias*, ki je izvrševal očetovsko oblast ter zastopal družino; *liberi* (to so bili svobodni otroci, žena, poročeni sinovi z družinami); *klienti*, ki so bili osvobojeni sužnji z nižjim pravnim položajem; in *servi*, ki so bili brezpravni sužnji. V zgodnji dobi je bil *pater familias* absolutni gospodar družine, ki je odločal celo o življenju in smrti svoje žene in otrok.

Rimljani so se poročali zelo zgodaj, otroke iz višjih razredov so starši pogosto zaročili že v zgodnjem otroštvu. Glavni cilj poroke je bil tako vzgojiti dediča, družina pa je bila zgrajena izključno iz potomcev po očetovi strani. Mož je živel neodvisno, omejen je bil le s prepovedjo incesta in vstopov v območje avtoritete drugega državljana, medtem ko je lahko od svojih suženj in osvobojencev zahteval spolne usluge ne glede na njihov spol in zakonski status. Tako se mož po rojstvu dediča navadno ni več zanimal za svojo ženo, z njo si ni več delil spalnice, temveč je za zadovoljitev svojih potreb koristil priležnice in priležnike.

Iz zlatega veka rimske književnosti so za tematiko ljubezni vredni omembe Vergil z epom Eneida, Katul, ki se je zgledoval po grški helenistični liriki in je znan zlasti po ljubezenskih pesmih, posvečenih Lesbiji, ter Ovid s tremi zbirkami ljubezenskih elegij: Ljubezenske pesmi, Umetnost ljubezni in Zdravilo ljubezni. Slednji je imel velik vpliv na razvoj evropskega pesništva.

6.2 Prihod krščanstva

Nastop krščanstva naznani spremembe na področju odnosa med spoloma, odnosa do otrok, družine in ljubezni. Čeprav krščanstvo povzdiguje pomen ljubezni do boga in bližnjega, pa se od propada Rimskega cesarstva vse do 12. stoletja o ljubezni v okviru religijskih diskurzov ne piše veliko.

Vseeno je krščanstvo vneslo spremembe na področje odnosov med partnerji. Kljub temu da premoč ostaja na strani moških, se status žensk spremeni. Žena ima lahko osebno etiko in celo osebno religiozno prepričanje.

Cerkev je na piedestal povzdignila svetost sklenjene zakonske zveze in ostro obsodila vsakršno prešuštvo, seksualna razmerja med dvema moškima, razvezo in detomor. Tako so moški pozornost usmerili bolj na svojo ženo, njuna navezanost na Boga pa je prevladala nad zvezo med njima. Krščanstvo je močno poseglo tudi v vzgojno filozofijo ter vsakdanje življenje ljudi.

V 12. stoletju se je v Provansi oziroma južni Franciji pojavila trubadurska lirika, ki se je od tam razširila vse do severne Francije, Nemčije, Avstrije ter na koncu zajela še Španijo in Portugalsko. Za nastanek trubadurske lirike so bili verjetno pomembni vplivi arabske lirike, romanske ljudske pesmi, rimske ljubezenske poezije in celo vagantske poezije.

Izraz trubadur pomeni najditelj novih spevov, ki je bil večinoma viteškega rodu. Njihova poezija je bila namenjena dvorom.

»Ljubezenska poezija je slonela na pojmovanju dvorske ali viteške ljubezni (*amour courtois*), ki je vsebovala niz natančnih predpisov o odnosih med ljubimcem in njegovo damo. Ti odnosi so bili podobni odnosu med fevdalnim gospodom in njegovim vazalom: dama je vitezov idol, vitezova ljubezen je služba« (Kos 1970, 414).

V drugi polovici 13. stoletja se je v Italiji pojavila pozna srednjeveška lirika, tako imenovani »sladki novi stil« ali *dolce stil nuovo*. Slednji temelji na novem pojmovanju ljubezni, »ljubezen ni več fevdalni odnos med damo in njenim vitezom, ampak nadnaravna sila, izraz božanskega, tako da je ljubljena ženska njeno posebljenje oziroma simbol« (Kos 1970, 416).

Družbeni in duhovni razkroj v poznem srednjem veku najavi prihod renesanse. Prvi je pojem renesanse uporabil francoski zgodovinar Jules Michelet in ga opredelil kot »odkritje sveta in človeka«.

Renesanso danes poznamo kot obdobje ob koncu srednjega veka, »ko se je vzporedno z razvojem zgodnjega kapitalizma, nastankom prvih velikih nacionalnih držav, novimi

znanstvenimi odkritji in začetki kolonializma tudi kultura osvobodila religioznih in cerkvenih vezi srednjega veka« (Kos 1970, 418).

Najvidnejši predstavnik renesančne ljubezenske poezije je bil pesnik Francesco Petrarca. Njegova glavna muza je bila Laura, poročena de Sade, ki jo je pesnik opeval in se tudi sam ujel v t. i. Petrarcev paradoks – idealiziranje ženskega lika in hkratna mizoginija do stvarnih žensk, podobno, kakor je trubadurska lirika idealizirala ljubezen, ki se ni nikoli realizirala v stvarnem odnosu (Delumeau v Kristan 2005, 105).

Za Petrarco ljubezen ni več le duhovna, temveč tudi senzualna, medtem ko so glavni motivi njegove lirike neuslišana ljubezen, občudovanje kreposti in lepote ljubljene osebe ter obup zaradi njene nedostopnosti (Kos 1970, 420). Tovrstno ljubezen je v tem obdobju opevalo le leposlovje, medtem ko je na menjavo med moškim in žensko vplival zlasti ekonomski položaj in socialni pritisk.

6.3 Obdobje od 16. do 19. stoletja

V predmoderni Evropi je večina populacije živela na podeželju. Številne poroke so bile vzrok visoke natalitete, kar pa je bilo za tisti čas nujno, saj so si ob visoki stopnji umrljivosti zaradi slabe higijene, načina prehranjevanja in bolezni lahko le tako zagotovili potomstvo. Večina zakonskih zvez je bila sklenjenih »na podlagi pogodbe in ne na temelju medsebojne spolne privlačnosti, temveč na temelju ekonomskih okoliščin« (Giddens 2000, 45). Ljudje so se poročali pozneje, vdovstvo in vnovična poroka pa so bili pogosti, a ker niso priznavali razveze, je bila le smrt tista, ki je končala vse zakonske zveze.

V 17. stoletju je bila med revnim kmečkim prebivalstvom poroka sredstvo za organizacijo kmečkega dela. Izražanje čustvene naklonjenosti v javnosti je bilo redko, zato pa je bilo prešuštvo dosti pogostejše. Spolna svoboda je bila pri moških namerno spregledana ter odkrito dovoljena »spoštovanim« ženskam iz aristokracije, kjer je bila posledica in izraz njihove družbene moči. Aristokratkinje niso bile zavezane k izpolnjevanju zahtev po reprodukciji ter opravljanju rutinskih opravil in so lahko svobodno iskale spolne užitke. Ločevalo se je med »čisto« spolnostjo znotraj zakona in erotičnostjo oziroma strastjo v zunajzakonskih razmerjih, za katero pa je bil uveljavljen mit, da je trajna zveza, nastala na podlagi strastne ljubezni, že vnaprej pogubljen (Giddens 2000, 45).

Sklepanje zakonskih zvez v protestantskih deželah je bilo nekoliko drugačno. Veljalo je pravilo, da si meščanski sin sam poišče ženo iz svojega razreda, tako da se zakonska zveza do neke mere lahko sklene na podlagi ljubezni.

Delo na domu za zunanjega naročnika je nova oblika dela na podeželju, ki je zmanjšala ekonomski in starševski vpliv na izbiro partnerja. Prišlo je do zgodnejših porok, ki niso bile več vezane na zaključek izobraževanja ali prevzema kmetije. V meščanski družbi so na veljavi pridobile osebne lastnosti in čeprav imamo še vedno opraviti z razumsko ljubeznijo in ne romantično, se vseeno začne počasi pojavljati koncept zakonske ljubezni.

Razumska ljubezen je prepoznavala krepost ljubljene osebe, kajti meščanski zakonski par je odklanjal »strastno in viharno ljubezen« (Sieder 1998, 124).

6.3.1 Industrijska revolucija

Z nastankom industrije in prehodom na obsežno tovarniško proizvodnjo se je delo specializiralo, komunikacije so se izboljšale, prebivalstvo pa je naraščalo in postalo mobilnejše.

»Diferenciacija družine od ekonomije, ki jo je povzročil prehod k industrijski proizvodnji, je povzročila diferenciacijo vlog v družini. Ženska je postala brezposelna, ekonomsko odvisna gospodinja, moški pa edini prejemnik plače ali mezde, ki je s svojim delom vzdrževal ženo (gospodinjo) in otroke« (Oakley 2000, 46).

V prvi stopnji industrializacije so ženske in otroci delali v tovarnah, v drugi stopnji, po letu 1841, pa so z reformo sprva omejili otroško delo in nato še žensko, kar je vlogo ženske zreduciralo zgolj na gospodinjo, ki ji je bila dodeljena reproduktivna vloga, vloga vzgojiteljice otrok in pa vloga spolne in čustvene zadovoljitve moža, ki je postal tudi glavni hranilec družine.

V tretji fazi industrializacije so se kljub prevladujočem mnenju, da je ženska odvisna od moškega, socialne pravice žensk nekoliko izboljšale. To je bilo predvsem zaradi prve svetovne vojne, ko se je zaradi odsotnosti moških povečalo povpraševanje po ženski delovni sili.

V obdobju po prvi svetovni vojni se je družinski model srednjega razreda razširil tudi na delavski razred, prišlo je do ločitve javne in zasebne sfere.

Roman je v poznem srednjem veku označeval pustolovske in fantastične zgodbe, iz njega pa so se v 17. stoletju razvili angleški izraz *romantic*, francoski *romanesque* in nemški *romantisch*, ki so pomenili »kot v romanu«. Besede so imele negativno konotacijo, pomenile so nekaj manjvrednega, kar ni resnično, domišljjsko in izmišljeno, vse do 18. stoletja, ko je izraz *romantic* v Angliji dobil pozitiven prizvok. Odtlej je označeval zlasti »nežno čustvenost in plemenito melanholijo« (Kos 1970, 443). Od 18. stoletja naprej je »romanca« postala potencialna pot do nadzora prihodnosti in oblika psihološke varnosti za tiste, katerih se je dotaknila, ter ni bila več nerealistično fantaziranje v kraljestvu domišljije (Giddens 2000, 48).

Romantična ljubezen je pravzaprav feminizirana ljubezen, ki jo moramo razumeti v kontekstu različnih vplivov, ki so doleteli zlasti ženske od poznega 18. stoletja dalje; ustvarjanje doma, spreminjajoča se razmerja med starši in otroki ter tako imenovani *izum materinstva* (Giddens 2000, 18).

V viktorijanski dobi so vzklike napetosti med zahtevami družinske morale v okviru širše družbe ter med zahtevami po individualnosti v ljubezni. Ideal ljubezni v viktorijanskem času je imel dve plati; prva je bila strastna in druga deseksualizirana, kot posledica poskusa nadzora nad spolnostjo v zakonu (Seidman v Wouters 1999, 187).

V tem času so moški občutke tovarištva gojili v športu, istočasnih dejavnostih ali sodelovanju v vojnah, medtem ko so se ženske začele srečevati in razpravljati o svojih zakonskih zvezah, razočaranjih in se medsebojno bodrile. To so bili časi, ko se moški in ženske niso smeli niti kopati v istem kopališču.

Viktorijanski oče je imel vso patriarhalno moč, ki pa je v drugi polovici 19. stoletja začela pojenjati. Pogosto svoje moči ni več do konca uporabil, saj je družba vse bolj začela poudarjati pomen čustvene topline med starši in otroci. Ženske so dobile več besede in nadzora pri vzgoji otrok, saj se je na slednje začelo gledati kot na ranljiva bitja. »Središče gospodinjstva se je premaknilo od patriarhalne avtoritete k materinski naklonjenosti« (Mary Ryan v Giddens 2000, 49).

Idealizacija matere in prepletanje med ženskostjo in materinstvom je redefiniralo status žensk. Moški so ugotovili, da so ženske drugačne in da se ukvarjajo s področji, ki so moškim tuja, kar je vse skupaj okrepilo »dvospolni« model dejavnosti in občutij.

Porast zanimanja za ljubezenske romane je bila v nekem pogledu »dokaz pasivnosti« (Giddens 2000, 51). Posamezniki so v njih iskali idealno resničnost, nasprotje stvarnosti, ki je bila slaba po sili vsakdanjega življenja, socialnih in političnih razmer, usode, smrti ... (Kos 1970, 444). V tem smislu je romantična literatura ponujala upanje, saj je pogosto zavračala misel, da je urejena domačnost edini pomemben ideal. »V številnih romantičnih zgodbah se glavna junakinja najprej spogleduje z drugimi tipi moških, potem pa odkrije prednosti trdnega, zanesljivega posameznika, ki bo zaupanja vreden mož. Vsaj enako pogosto pa je resnični junak živahen pustolovec, znan po svojih eksotičnih značilnostih, ki prezira konvencije in živi nestalno življenje« (Giddens 2000, 51).

V nasprotju s srednjeveškimi romantičnimi povestmi, v modernih ljubezenskih romanih junakinja nima več pasivne vloge. Ženska postane neodvisna in dejavno ustvari ljubezen; njena ljubezen pripravi moškega do tega, da se začne zanimati zanjo in ji vračati ljubezen.

Tako se je romantična ljubezen postopno ločila od *amour passion*, saj vključuje določeno stopnjo samoizpraševanja o čustvih obeh vpletenih oseb in predpostavlja dolgoročno skupno življenjsko pot, ki jo bosta partnerja oblikovala skupaj. S tem se povzdiguje zakonska zveza nad druge oblike organiziranosti družine (Giddens 2000, 53).

Nekateri romanopisci pa so se vseeno kritično odzvali na opevanje ideala romantične ljubezni. Med njimi je bila ena od najbolj zagrizenih, Jane Austen (1775–1817), ki se je omenjenemu idealu odkrito posmehovala. Po njenem mnenju je romantična ljubezen past, v katero se ujamejo ženske zaradi zatopljenosti v fizični videz, na podlagi katerega so postavile domnevo o primernosti partnerja. Austen se je postavila na stran razuma in trezne presoje. Po njenem so predpogoji za trden zakon medsebojna poštenost, medsebojno spoštovanje osebnostnih razlik ter umeščanje svojega odnosa znotraj družbenega in osebnega sveta. Nakazovala je na razlikovanje med romantično ljubeznijo na eni in realistično ljubeznijo na drugi strani (Evans 1999, 266).

Giddens (2000, 53) trdi, da se v romantični ljubezni predpostavlja, da se prava ljubezen, ko jo oseba najde, ohrani za vselej in se kot taka povezuje s poroko in materinstvom. Kljub nekonsistentnosti te povezave pa zakonca lahko ohranita učinkovit zakon z razdelitvijo dela po spolih; moževo področje je bilo plačano delo, medtem ko je bilo ženino skrb za dom. Tako je bilo znamenje »spodobne« ženske posledica omejenosti ženske seksualnosti na zakon.

6.4 Prehod v 20. stoletje

Če se v 19. stoletju »ljubezen dokončno utrdi kot legitimen motiv za poroko« (Illouz 1999, 169), pa v 20. stoletju naredi še korak naprej, saj ljubezen med zakoncema dobi erotični pridih, medtem ko čutnost postane del zakonske ljubezni. »Spolnost in erotika sta postali sestavni del meščanskega modela poroke iz ljubezni« (Sieder 1998, 125). Omenjen razkorak so pogojevale družbene spremembe v drugi polovici 20. stoletja. Po letu 1970 je prišlo do ponovnega povečanja zaposlovanja žensk, ki so si delo iskale zunaj doma za nedoločen čas, in še več, ko so enkrat vstopile v svet dela, so z delom nadaljevale tudi po rojstvu otrok. Njihova stopnja izobrazbe se je izenačevala z izobrazbo moških in pridobile so si avtonomijo.

Kontracepcija je omogočila nadzor nad rodnostjo in družina je postala načrtovana v skladu s kariero matere in z njenim delom. Tako je tudi nova družinska enota postala bistveno manjša in bolj nestabilna ter razgibana kot nekoč.

7 LJUBEZEN V DRUŽBENI SEDANJOSTI

V nadaljevanju bom predstavila razlage sodobnih avtorjev oziroma avtoric o ljubezenskih odnosih v družbeni sedanjosti, vlogi romantične ljubezni in o tem, do kakšnih sprememb je prišlo in kaj jih je povzročilo.

7.1 Ljubezen postaja pomembnejša in težavnejša kot nekoč

V današnji družbi potreba po ljubezni narašča sorazmerno s stopnjo njene neuresničljivosti. Beck in Beck (2006) ugotavljata, da bolj ko ljubezen postaja bežna in hlapljiva, več upanja vlagamo vanjo, čeprav je jasno, da idealne ljubezni v resničnosti ni.

Na vprašanje, zakaj ljudje zaradi želje po samouresnitvi spodkopavajo lastne družine, avtorja odgovarjata, da je razlog v ljudeh samih. Obsedeni so s tem, da morajo kar naprej doživljati nekaj novega, in vedno manj so pripravljeni, da bi v zameno kaj žrtvovali. Spremembe v partnerskih odnosih so posledica individualizacije, ki pomeni, da se biografije posameznikov izločijo iz tradicionalnih predpostavk, »iz mehanizmov zunanjega nadzora in nadregionalnih etičnih norm ter postanejo odprti, neodvisni dejavniki v rokah posameznikov, odgovornih zase« (Beck in Beck 2006, 12). Posameznik/-ca svojo biografijo izoblikuje sam/-a, »normalne biografije« izginjajo, nadomestijo jih »biografije izbora«. To pomeni, da ni več univerzalnih zapovedi glede družine, zakonske zveze, starševstva, spolnosti in ljubezni, posamezniki oziroma pari sami reflektivno konstruirajo svojo osebno zasebnost in intimne odnose.

Individualizacija pa je sama po sebi razcepljen pojav. Eno plat predstavlja svoboda odločanja in odgovornost do samega sebe, drugo plat pa narekujejo ponotranjeni tržni mehanizmi, ki ustvarjajo pogoje, ki jih posamezniki niso zmožni nadzorovati. V tem pogledu bi lahko rekli, da je individualizirana zakonska zveza in družina le nadomestila elemente tradicionalne paradigme z drugimi paradigmi.

Razkroj tradicionalnih zvez sicer pomeni osvoboditev izpod jarma nekdanjega nadzora in prisil, hkrati pa pomeni izgubo tistih vidikov, ki so ljudem v predmodernih obdobjih nudili oporo in varnost. Nekateri to izgubo označujejo celo kot »izgubo najgloblje notranje identitete.« Prejšnjo delovno skupnost in izgubljene vzorce in socialne zveze je v današnji družbi nadomestila čustvena skupnost – družina. Izgubo tradicionalnih vezi kompenziramo s stabilnostjo, pogojeno z drugo osebo. »S tem ko izgublamo vse več drugih stikov, ki omogočajo stabilnost, se v svoji potrebi po varnosti in osmišljenju naših življenj vse bolj osredotočamo na zvezo s partnerjem« (Beck in Beck 2006, 60).

Zakonska zveza je danes »temeljna instanca socialne konstrukcije stvarnosti« (Berger/Kellner v Beck in Beck 2006, 61), njena osnovna tema pa je tudi vprašanje naše lastne identitete, saj v interakciji s partnerjem iščemo tudi sebe. Slednje dokazuje prepletenost ljubezni in identitete.

Posledica širokega spektra svoboščin se je v partnerski zvezi izkazala kot slabost, kajti več kot je vprašanj z odprtimi možnimi odločitvami, višja postane stopnja konfliktov med

partnerjema. Hkrati te konflikte povzročajo zunanji pritiski novonastalih dejavnikov, kot so: izobraževanje, trg delovne sile, mobilnost in drugi.

Ljudje potrebujemo določen okvir stvarnosti, ki je nevprašljiv, da se obranimo pred grožnjo kaosa, ki pomeni zlasti izgubo občutka za realnost stvari in drugih oseb.

Beck in Beck (2006) v svojem delu izpostavljata problematiko »sodobnega kaosa ljubezni«, ki se po njunem pojavi kot učinek in hkrati dejavnik omenjene individualizacije in samoreferencialnosti življenjskih projektov in potekov, ki jih ljudje v sodobnosti podrejajo lastnim biografijam in individualnim življenjskim stilom. Vse to je pripeljalo do rahljanja spolnih identitet ter pojava netradicionalnih oblik partnerskih zvez, spolnosti, zakona in družine; povrh vsega pa je omenjeni kaos postal normaliziran (Ule v Beck in Beck 2006, 235).

Beck in Beck (2006, 47) prav tako izpostavita, da je v sodobni družbi strah pred samoto lepilo, ki najučinkoviteje drži skupaj zakonsko zvezo. Krhkost medsebojnih razmerji med partnerjema pa vodi v to, da otroci v družini prevzemajo monopolno vlogo, saj predstavljajo najtesnejše primarno razmerje za zakonca oziroma partnerja.

7.2 Nova preobrazba intimnosti

Giddens (2000) se je osredinil na razlago ljubezenskega odnosa med spoloma, pri čemer je kategoriziral več vrst novonastalih intimnih odnosov. Oblikoval je teorijo preobrazbe intimnosti, ki jo je zasnoval na razvoju jaza in osebne identitete.

»Danes je jaz za vsakogar reflektivni projekt, bolj ali manj nenehno izpraševanje preteklosti, sedanjosti in prihodnosti. Gre za projekt, ki poteka med obiljem reflektivnih virov, kot so terapija in priročniki za samopomoč, televizijski programi in članki v revijah« (Giddens 2000, 37).

7.2.1 Čisto razmerje

Giddens (2000, 64) iz izraza »razmerje«, ki pomeni dolgotrajno čustveno vez z drugo osebo, izpelje nov izraz, *čisto razmerje*, ki ne implicira spolne čistosti, temveč determinira situacijo, »kjer dva stopita v družabni stik zaradi stika samega, zaradi tistega, kar lahko vsaka oseba

dobi iz daljšega druženja z drugo osebo; in ki traja le, če obe strani menita, da je obojestransko zadovoljivo».

Čisto razmerje je postalo cilj številnih zakonskih zvez, hkrati pa se je razširilo tudi v druge kontekste spolnosti in se na neki način ujema z razvojem plastične seksualnosti. Čista razmerja so se razvila na temeljih paradigme romantične ljubezni.

Švab (v Giddens 2000, 214–215) navaja, da v idealno tipski obliki čisto razmerje sestoji iz več elementov:

- to razmerje je »prosto plavajoče«, osvobojeno zunanjih pritiskov družbe ter ekonomskih razmer; to tezo podpira pojav romantične ljubezni, ki postane osnovni motiv za poroko;
- obstaja le samo po sebi in v korist obeh vpletenih partnerjev;
- je odprto in reflektivno ter zahteva stalno samoprevpraševanje;
- obstaja le na principu recipročnosti;
- pogoj za dolgotrajno razmerje je intimnost, ki je pravzaprav na novo definirana zasebnost;
- v čistem razmerju si morata oba partnerja prizadevati za pridobitev in ohranitev medsebojnega zaupanja;
- partnerja v čistem razmerju postaneta diadna skupina, samo razmerje pa vpliva tudi na druga intimna razmerja, ki vključujejo prijatelje, otroke in druge.

Čisto razmerje je utemeljeno na fleksibilizaciji zasebnosti, pluralizaciji življenjskih stilov in družinskega življenja, ne zahteva monogamije in heteroseksualnosti, saj partnerja sama določata pravila znotraj samega odnosa.

V čistem razmerju morata partnerja razviti zaupanje na temelju intimnosti, ker tovrstno razmerje ne uživa zaupanja od zunaj.

»Skupna zgodovina, ki jo razvijeta posameznika, v določenih točkah neogibno izloči druge ljudi, ki postanejo del posplošenega *zunaj*. Izključnost ni zagotovilo za zaupanje, vendar ga vseeno pomembno spodbuja. Intimnost pomeni, da posameznik odkrije čustva in dejanja, ki jih verjetno ne bi izpostavil pogledu širše javnosti» (Giddens 2000, 142).

Protislovje čistega razmerja je v tem, da lahko traja le, če se mu brez zadržkov zavežeta oba vpletena, vendar pa ta zavezanost (ki ne jamči ničesar in ni doživljenjska) prinaša tveganje (tesnobo zaradi občutljivosti zveze – potencialnega razhoda, bolečino ob dejanskem razhodu) glede na to, da lahko eden od partnerjev v katerem koli trenutku razmerje konča (Giddens 2000, 141).

7.2.2 Sotočna ljubezen

Sotočna ljubezen predpostavlja model čistega razmerja in je njegova nadgradnja. Pri sotočni ljubezni se mora partner/-ica odpreti drugemu, da tako skupaj dejavno oblikujeta razmerje, ki pa ne traja nujno do konca življenja.

Učinek realizacije sotočne ljubezni je pojav družbe, ki se razvezuje in na novo sklepa zveze, saj partnerji ne iščejo več »posebne osebe«, s katero bi preživel do konca življenja.

»Sotočna ljubezen predpostavlja enakost pri čustvenem dajanju in prejemanju« (Giddens 2000, 67) in se s tem približuje idealu čistega odnosa. Ker čustva in intimnost delujeta na principu vzajemnosti, morajo v tovrstnih razmerjih tudi moški preskočiti meje svoje tradicionalne moškosti in pokazati svojo čustveno ranljivost.

S povečevanjem deleža ekonomsko aktivnih žensk, ki s plačano zaposlitvijo vstopajo v »moški« svet, se po principu sotočne ljubezni pričakuje, da se tudi moški sorazmerno vključijo v »ženski« svet družinskega dela, ki pomeni nudenje emocionalne podpore družinskim članom in je v literaturi označeno kot »emocionalno delo«. Avtorica Šadl (2002) v svojem članku ugotavlja, da je tovrstno delo v družini primarno odgovornost žensk, ne glede na to, ali so gospodinje ali pa opravljajo plačano delo zunaj doma; hkrati pa je »emocionalno delo« pogosto spregledano in podcenjeno. Za preseganje tradicionalnih oblik družinskih vlog bi si morala oba spola prizadevati za nov skupni cilj – obojestransko zadovoljevanje potreb in želja.

Glavna ovira emocionalnega zbliževanja med spoloma je prisilnost moške spolnosti in moško zavračanje intimnosti. Ta spolna asimetrija je po besedah strokovnjakov »najbolj trdovratna manifestacija spolne neenakosti v pozno modernih družbah« (Šadl 2002, 69).

Za doseganje načel sotočne ljubezni bi bilo potrebno vpeljati demokratične vzorce, v katerih bi bili »pomeni in cilji emocionalnega dela vse bolj definirani od »znotraj«, po načelu reciprocitete« (Šadl 2002, 69).

Nevarnost sotočne ljubezni je, da se lahko pretvori v odvisno razmerje. V slednjem primeru se jaz spoji z drugim, se pravi, da posameznik svojo identiteto najde v dejanjih ali potrebah drugega, saj mu odvisnost predstavlja občutek varnosti, s čimer pa omeji lastno svobodo in samostojnost. Obstoj sotočne ljubezni zahteva vzpostavitev meje znotraj samega razmerja, ki se lahko odražajo v ločenih prijateljskih ali prostočasnih aktivnostih. Tako se ohrani zdrava povezanost partnerjev in njuna intima ter hkrati prepreči zasvojenost (Giddens 2000, 99).

Sotočna ljubezen je prva, ki v zakon vpelje umetnost ljubezni (*ars erotica*), ki postane ključna sestavina za obstanek razmerja. V vzhodnih kulturah so umetnost ljubezni od nekdaj gojile specifične ženske skupine (npr. konkubine, prostitutke), v sotočni ljubezni pa se omenjena umetnost preseli v jedro zakona kot zahteva, da si partnerja nudita medsebojni spolni užitek. Tako se zabriše dolgotrajno razlikovanje med tako imenovanimi spodobnimi ženskami in tistimi, katerih spolno vedenje je neprimerno in nesprejemljivo v družbeni sferi.

Še ena lastnost sotočne ljubezni je, podobno kot v čistem razmerju, da ni osredotočena le na heteroseksualna razmerja, ter da ni obvezno monogamna glede na spolno izključnost (Giddens 2000, 68–69).

7.2.3 Izum plastične in epizodične seksualnosti

Plastična seksualnost je pogoj in hkrati element čistih razmerij in sotočne ljubezni. Pomeni spolnost, v kateri je ženska končno emancipirana, kjer lahko pričakuje in doseže enak spolni užitek kot moški, saj je omenjena spolnost osvobodjena starodavne povezanosti z »reprodukcijo, sorodstvom in generacijami« (Giddens 2000, 34).

Kontracepcija in nova reproduktivna tehnologija sta omogočili popolno osvoboditev seksualnosti, ki je sedaj v celoti predmet dogovora posameznikov (Giddens 2000, 34).

Epizodična seksualnost je najbolj razvita med homoseksualnimi posamezniki, gre pa za iskanje in menjavanje prehodnih spolnih partnerjev, zlasti po kriteriju zunanjšega videza in privlačnosti. Kljub temu da naj bi bila epizodična seksualnost v domeni homoseksualcev, pa

Giddens v svoji knjigi omenja Hoffmanovo raziskavo, ki je razkrila visok 40-odstotni delež heteroseksualnih poročenih moških v ZDA, ki so imeli dlje trajajočo anonimno homoseksualno epizodo. Se pravi, da ima lahko oseba spolne odnose z več osebami in je hkrati v trajnem intimnem odnosu z drugo osebo (Giddens 2000, 149).

Giddens (2000, 150–151) nadalje ugotavlja, da so epizodična srečanja, v kolikor ne gre za sredstvo nadzora ali zasvojenost, eksperimentiranje z možnostmi, ki jih ponuja plastična seksualnost. Epizodična seksualnost je »lahko način, kako se izognemo intimnosti, ponuja pa tudi sredstva, da jo poglobljamo in izpopolnjujemo«.

7.2.4 Soodvisna ljubezen

Pri pojasnjevanju značilnosti sotočne ljubezni sem omenila nevarnost, da se zaradi pretirane gorečnosti enega partnerja do drugega in s tem zanemarjanja lastnega jaza (ta se spoji z drugim), sotočna ljubezen lahko sprevrže v odvisno razmerje. Giddens (2000) omenja dve vrsti takšnih razmerji, in sicer soodvisno ljubezen in fiksni odnos.

Soodvisna ljubezen je lahko prisotna v razmerjih, kjer je eden od partnerjev odvisen od prisilnih dejanj, pogosteje gre za moške odvisnike. Govorimo o odvisnosti od mamil, alkohola, iger na srečo in podobno. Pojem »soodvisnica« se je razvil iz izraza, »tisti, ki omogoča« in označuje spolno ali zakonsko partnerico, ki na zavedni ali nezavedni ravni podpira partnerjevo odvisnost. Gre za sekundarno odvisnost, saj je partnerica v tem primeru odvisna od odvisne osebe in njunega odnosa. Druga značilnost soodvisnosti pa je ta, da ni nujno vezana na poseben odnos, ampak na tip osebnosti, kar nakazuje, da je soodvisnica pogosto v enakem odnosu tudi z drugimi osebami in išče priznanje ne samo od svojega partnerja, temveč tudi na primer od svoje matere, očeta ali prijateljice. Od tu Giddens (2000, 94) izpelje svojo definicijo soodvisne osebe, ki se glasi: »soodvisna oseba je nekdo, ki zato, da bi vzdrževal smisel ontološke varnosti, potrebuje drugega posameznika ali niz posameznikov, da bi opredelil svoje potrebe, in se ne počuti samozavestno, če se ne posveča potrebam drugih.«

V nasprotju z zahtevami sotočne ljubezni in čistega razmerja pa je odsotnost recipročnosti, saj soodvisne posameznice na delno ali skoraj povsem nezavedni ravni vnaprej pričakujejo, da bo njihovo prizadevanje zavrnjeno (Giddens 2000, 92–93).

Bolj razširjena od soodvisnih razmerji so fiksna razmerja, ki so oblikovana okoli prisilne odvisnosti. V takšnem odnosu je objekt zasvojenosti odnos sam po sebi, ki posameznikom zagotavlja občutek varnosti. Temeljijo na občutku pripadnosti še zlasti pa na rutini. Partnerja sta odvisna drug od drugega, nobeden pa tega ni pripravljen priznati ali sprejeti dejstva, da je odvisen od drugega. Vsakršne zasvojenke vezi preprečujejo nadzor nad jazom ter identiteto jaza utopijo v partnerju ali v fiksnih rutinah, ob tem onemogočajo odpiranje partnerju in vzdržujejo neenakopravne spolne razlike in prakse (Giddens 2000, 94–95).

7.2.5 Strastna ljubezen nasproti romantični ljubezni

Strastna ljubezen je bolj ali manj obči pojav, ki pa je nikjer in nikoli niso priznali kot zadosten ali celo primeren temelj za zakonsko zvezo, prej kot to, so jo v večini kultur obravnavali kot zakonolomsko. Starodavna raba tega pojma je pomenila religiozno strast, medtem ko v pozni moderni dobi strastna ljubezen ali *amour passion* predstavlja povezavo med ljubeznijo in spolnim razmerjem. Strastna ljubezen oba vpletena posameznika popolnoma prevzame in ju iztrga iz rutiniziranega vsakdana do stopnje, ko oba zanemarita vsakdanje dolžnosti in se distancirata od družbe. Gre za tako močno predanost ljubezenskemu objektu, da nič drugega ne pritegne njune pozornosti in ravno ta odmaknjenost od realnosti vsakdanjega življenja in rutine vzbudi pripravljenost sprejeti radikalne odločitve, spremembe in žrtve. Kot pravi Giddens (2000, 44): »Lastnost strastne ljubezni je posebna začaranost, ki lahko sega vse do religiozne gorečnosti.«

Romantična ljubezen je po drugi strani bolj kulturno specifična. Je ljubezenski ideal in se v mnogih pogledih ujema s krščanskimi vrednotami pravil dvorjenja, sramežljivosti in kreposti žensk, poroke kot vrhunec in šele nato spolnosti kot del intimnosti. Romantična ljubezen je nekakšno križišče, kjer se srečata realnost in fikcija, v preteklosti orožje moških za prevlado nad ženskami, medtem ko jo v razmerje največkrat želijo vpeljati ženske.

»V današnji dobi se ideali romantične ljubezni pogosto lomijo pod pritiskom ženske spolne emancipacije in avtonomije« (Giddens 2000, 66).

Kot sem že omenila v enem izmed prejšnjih poglavij, se v romantični ljubezenski zgodbi združita dve sorodni duši, katerih ljubezen postane zmagovita in premaga vse vsakdanje predpise in kompromise (Giddens 2000, 52).

Ljubezen je v zgodbah prikazana kot nežna, izpostavljen je zlasti odnos moških do žensk, ta odnos je spoštljiv in predan. Takšna ljubezen naj bi premagala vse ovire in zagotovila, da posameznika ostaneta skupaj do konca življenja.

Romantična ljubezen predvideva, da »drugi ali druga s tem, kar je, odgovori na tisto, česar posameznik ali posameznica nimata« (Giddens 2000, 52), česar se niti ne zavedata, dokler se njuno razmerje ne začne. »Ta manko pa ima neposredno opraviti z osebno identiteto, ker nepopolni posameznik z ljubezenskim razmerjem na neki način postane popoln« (Giddens 2000, 52). Zaradi takšne idealizacije ljubljene osebe, romantična ljubezen vzpostavi tudi drugačno relacijo do spolnosti. Tako kot sotočna ljubezen tudi romantična vključuje elemente *amour passion*, vendar zaradi zahteve po čustveni in psihični komunikaciji, vsaj na začetku, pušča seksualnost ob strani. Slednja je zaželena in se realizira v svoji idealizirani obliki šele, ko je romantična zveza med posameznikoma že vzpostavljena in potrjena z obeh strani (Giddens 2000, 52).

Po svoji definiciji romantična ljubezen vsebuje enakopravnost med spoloma, saj naj bi romantično razmerje temeljilo na čustveni povezanosti dveh posameznikov neodvisno od zunanjih družbenih meril. Sam Giddens (2000, 67) pa pravi, da je dejansko stanje tako, da so iluzije in sanje o romantični ljubezni v mnogih primerih ženske pripeljale v žalostno gospodinjsko podrejenost.

Paradigma romantične ljubezni je sicer večinoma usmerjena k heteroseksualnim posameznikom, vendar se je razplamtela tudi v homoseksualni skupnosti, kjer je prav zaradi svojih lastnosti delno vzrok za ločevanje med ženskostjo in moškostjo med istospolnimi partnerji (Giddens 2000, 69).

Lahko bi rekli torej, da je romantična ljubezen kljub svoji fikcijski naravi, ali pa ravno zaradi te svoje pravljичne idealnosti, pretresla velik del skupnosti v mnogih kulturah.

7.3 Čustveni kapitalizem

O sodobnih ljubezenskih odnosih piše tudi Eva Illouz, ki dokazuje, da je v 20. stoletju zasebni jaz vpleten v diskurze ekonomske in politične sfere bolj kot kdaj koli prej. Razvila bi se naj nova kultura čustvenosti, ki v ospredje postavlja jaz in njegov odnos z drugimi v zasebnem in

javnem življenju. Ta poudarjeni jaz najde novo področje, kjer se lahko izrazi, utemelji in celo predhodi osebne interakcije; to področje je tehnologija interneta.

Omenjena moderna identiteta se vse pogosteje pojavlja na različnih družbenih prizoriščih v obliki »pripovedi o priznanju«, ki jo sestavlja želja po samouresničitvi in tožba o čustvenem trpljenju. Ta pripoved pa je povezana z lastnostmi družbenih skupin znotraj določenega kulturnega območja. Illouzova (2010, 16) vpelje koncept »čustvenega kapitalizma«, to je »kultura, v kateri čustveni in ekonomski diskurzi ter prakse drug drugega vzajemno oblikujejo in na ta način ustvarijo obsežno, temeljito gibanje, v katerem afekt postane bistven vidik ekonomskega obnašanja in v katerem čustveno življenje sledi logiki ekonomskih odnosov in menjave«.

Tako kot Giddens v teoriji »preobrazbe intimnosti« tudi Illouz (2010) izpostavi pomen težnje k enakosti in emancipaciji v intimnih odnosih. Enakost v intimnosti se kaže v povečani pozornosti moških do svojega notranjega jaza in emocij na eni ter novih opredelitvah ženske seksualnosti na drugi strani. Seksualno ugodje je rezultat enakopravnih odnosov med moškim in žensko. Posledica prepletanj med psihologijo oziroma terapijo in liberalnim feminizmom v 20. stoletju je proces racionalizacije intimnih odnosov. Slednji proces vključuje intenzivno samopreiskovanje in pogajanja z nevtralnimi postopki, kar privede do ideje, da je »čustva mogoče ločiti od subjekta in jih tako nadzorovati in razjasniti« (Illouz 2010, 51). Takšna čustvena ontologija intimne odnose depersonalizira in jih vrednoti po abstraktnih kriterijih, kar pomeni, da jih lahko primerjamo med seboj in jih analiziramo glede na stroške in koristi. »S postopkom komenzuracije intimni odnosi zares postanejo bolj zanesljivi, se pravi predmeti, s katerimi je mogoče trgovati in jih izmenjevati« (Illouz 2010, 51). V tem pogledu se odnosi približajo lastnostim tržnega blaga.

Z zakonom tržne menjave pa se popolnoma ujema model romantičnih omrežij, saj internet posameznike, ki iščejo partnerja, postavi na trg v odprto tekmovanje z drugimi. Ker na trgu velja zakon ponudbe in povpraševanja, je srečanje dveh iskalcev rezultat relativno uravnovešenega niza preferenc. Sam postopek iskanja je obremenjen z učinkovitostjo. Prvi razlog je zaskrbljenost posameznikov glede svoje lastne vrednosti in iz tega izhajajoče želje po izboljšanju svojega položaja na trgu, kjer ima vsak profil fiksno ekonomsko vrednost. Hkrati pa posamezniki želijo optimizirati vidik stroškov in koristi svojega iskanja, kar

pomeni, da želijo v najkrajšem času najti osebo z najboljšimi lastnostmi (Illouz 2010, 108–109).

Doprinos tehnologije na področju ljubezni je radikalen, saj popolnoma reartikulira telesnost in čustva. Ljubezen je stoletja temeljila v telesu, sedaj pa internet izniči telo in omogoči bolj razkrit in avtentičen jaz, ki iz zasebnega jaza naredi javni nastop. Jaz se torej posreduje in predstavlja popolnoma drugače kot doslej. Warren Susman (v Illouz 2010, 99) trdi, da je s »postavitevjo razlike med *osebnostjo* in *značajem* jaz prvič postal nekaj, kar je treba sestaviti in s čimer je treba manipulirati z namenom, da naredimo vtis in z njim upravljamo.«

Internet spodbija tudi ključne elemente romantične ljubezni. Najprej – spontanost. »Ljubezen na prvi pogled,« ki pride kot strela z jasnega, nadomesti racionaliziran način izbire partnerja. Spolno privlačnost, ki temelji na fizični bližini, spodnese breztelesna tekstovna interakcija. Ekskluzivnost oziroma idejo o eni in edini pravi ljubezni pa je zredirala obilnost možnosti in zamenljivost. Spodkopana pa sta tudi iracionalnost ter odsotnost interesov, ker »internetna tehnologija poveča instrumentalizacijo romantičnih interakcij /.../ s postavljanjem vrednosti, ki jo ljudje pripišejo sebi in drugim na strukturiranem trgu« (Illouz 2010, 110).

Kot sem že omenila, se tradicionalna ljubezen v mnogih točkah razlikuje od modernih internetnih romanc. Obstaja še eno tematsko polje, ki ga je potrebno preorati za boljše razumevanje slednjih. Gre za polje imaginacije, imaginarne scenarije, ki jih sproži ljubezen, in ki svojemu predmetu dajejo skrivnostnost in moč. To so nepomembne telesne geste, ki niso ločene od realnosti, in sprožijo romantična čustva in fantazije. Romantična imaginacija je utemeljena na telesu, medtem ko je internetna imaginacija utemeljena na poznavanju in jo poleg racionalne in verbalne vednosti o drugi osebi sprožita še fotografija in profil. Illouz meni, da je problem internetne imaginacije v tem, da sprosti fantazijo, a hkrati blokira romantična občutja. Internetna imaginacija ne nasprotuje realnosti, temveč spodbija imaginacijo, ki je utemeljena na telesu in intuitivnem mišljenju, ker je usmerjena naprej. Internet razcepi imaginacijo na samoustvarjene subjektivne pomene in srečanje z drugim, saj se oboje zgodi ob različnem času (Illouz 2010, 124–128).

8 PREDSTAVE O LJUBEZNI

Če bi ljubezen znali uokviriti in natančno definirati, bi dobili sliko resnične in prave ljubezni, ki bi obveljala za normo. Dobili bi togo normo, ki bi mnogim večnim iskalcem prave ljubezni olajšala delo in odgovorila na številna vprašanja o tem, kaj sploh iščejo in zakaj ravno tega ne najdejo. Po drugi strani pa bi kot tako uokvirjena umetniška slika postala ideal, za katere pa vemo, da jih praktično ni mogoče doseči.

Na koncu koncev pridemo do ugotovitve, da je za partnerske odnose skoraj lažje in bolj smiselno opredeliti, kaj ljubezen ni, kot kaj ljubezen je. Slednje ugotavlja tudi Milivojević (2012), ki nadalje opredeli ljubezen kot »vse tisto, kar ljudje verjamejo, da ljubezen je.«

Se pravi, da je ljubezen potrebno konkretizirati na ravni predstav o ljubezni, saj le-te vplivajo na posameznikovo razmišljanje, občutenje in vedenje v ljubezenskem življenju. Največ ljubezenskih problemov izvira iz tega, ker posameznik ne razlikuje med ljubeznijo, h kateri teži, in svojo predstavo o ljubezni.

Predstavo o ljubezni, ki jo ima posameznik, lahko prepoznamo iz njegovega opisa ali pa iz njegovega vedenja v partnerskem odnosu. Torej, »kadar subjekt ljubi, poskuša s svojim vedenjem oživiti svojo predstavo o ljubezni. Kadar pa je ljubljen, poskuša partnerja prisiliti, da se vede na način, ki se ujema s subjektovo predstavo o ljubezni, ker bo subjekt samo tedaj resnično vedel, da je ljubljen« (Milivojević 2012, 16).

Predstav o ljubezni je toliko, kolikor ljudi na tem svetu verjame vanjo. Vsak, ki verjame v ljubezen, ima individualno predstavo o tem, kaj je ljubezen in kako naj bi se realizirala. Ta subjektivna opredelitev ljubezni ima dve glavni lastnosti, in sicer, da je močna in da je toga. Kar pomeni, če oseba verjame, da je ljubezen X, potem bo stremela k odnosu X. Vsako odstopanje od tega X bo pomenilo, da v odnosu nekaj ni, kot bi moralo biti, da eden ali drugi ne ljubi dovolj. Vse to privede do pritiska, ko drugo osebo poskusimo prepričati, da je odnos X edini pravi način. Tovrstno tekmovanje v odnosu privede do kompromisa, ko eden od partnerjev popusti, ali pa do prekinitve odnosa (Milivojević 2012, 70).

Predstave o ljubezni nastajajo in se oblikujejo v zgodnjem obdobju življenja, v otroštvu in mladosti. Ker osebe takrat še niso dovolj zrele, izkušene in jim primanjkuje informacij, so

predstave o ljubezni prepogosto idealizirane, izkrivljene, ali kako drugače disfunkcionalne. V prvih ljubezenskih odnosih mladostniki soočijo svoje predstave o resničnosti z dejansko resničnostjo. Vsaka nova zaljubljenost in razočaranje pa prevrednotita in spremenita njihove predstave o ljubezni. Vendar je že omenjena togost naših psihičnih struktur razlog, da smo ljudje nenaklonjeni ali celo nezmožni spreminjanja lastnih predstav. Zato raje, kot da spremenimo svoje predstave o ljubezni, iščemo tisto resničnost, ki se bo vključila v našo obstoječo predstavo o resničnosti. Torej je problem vedno v partnerju in ne v naši popačeni predstavi o ljubezni. Še nadalje, bolj kot je predstava rigidna, daljše je iskanje pravega partnerja (Milivojević 2012, 71).

Po Milivojeviću (2012, 72–76) ima vsaka predstava o ljubezni tri ravni, ki vključujejo subjekt, objekt in odnos med njima. Gre za tri ključne elemente:

- *predstavo o pravem partnerju*: izbira objekta je odraz naših določenih kriterijev in vrednot. Gre za skupine telesnih, psihičnih in socialnih lastnosti. Oseba pogosto izbira podobne partnerje, a se tega ne zaveda;
- *predstavo o sebi*: predstava o pozitivni spremembi jaza, ko bo prišel »pravi«, ki bo jazu dal moč in motivacijo za spremembe. Predstava o idealnem jazu je lahko močno povezana s predstavo o idealnem partnerju. To so lahko nezadovoljne osebe, ki v partnerju iščejo svoj idealni jaz, ali pa ravno nasprotno, lahko gre za narcisoidne osebe, ki iščejo partnerja, v katerem vidijo samega sebe;
- *predstavo o pravem odnosu*: subjekt ima popolno predstavo o izmenjavah s partnerjem (popolna iskrenost, popolno predajanje, enakopravnost) v pravi ljubezni, ki je razčlenjena tudi v smislu časa (do konca življenja). Ta prepričanja izhajajo iz predstav o romantični ljubezni.

Kljub temu da so našteje predstave o pravi ljubezni povezane v celoto, obstajajo tudi kot samostojni deli. Kajti ni nujno, da oseba s partnerjem uresniči vse tri elemente predstave o pravi ljubezni. V tem primeru nastane tako imenovani konflikt v predstavi o ljubezni.

Milivojević v svoji razpravi opredeli tipičen obrazec, ki je zasnovan na štirih premisah, ki jih je poimenoval *tetrada ljubezenskega propada*. Omenjeni vzorec na dolgi rok lahko vodi do propada ljubezenskega življenja (Milivojević 2012, 131):

- subjektova najvišja ali vsaj zelo visoka življenjska vrednota je partnerska ljubezen;

- subjekt se ne zaveda obstoja lastne predstave o pravi ljubezni, niti se ne zaveda vsebine te predstave;
- subjekt ima izkrivljeno predstavo o ljubezni, noben partner se ne sklada s to predstavo in ni primerne partnerja za uresničitev želenega odnosa;
- predstava o ljubezni je toga in odporna na dejavnike, ki se ne ujemajo s to predstavo.

Pri mladostnikih težko govorimo o disfunkcionalnih predstavah o ljubezni, saj še nimajo popolno izgrajenih osebnostnih struktur, zato lahko glede na njihova prepričanja in način razumevanja le predvidevamo, ali bodo v prihodnosti soočeni s problemi v partnerstvu. V takih primerih gre za potencialno disfunkcionalne predstave o ljubezni. Na tej točki nastopi problem klasifikacije predstav o ljubezni na funkcionalne in disfunkcionalne, kajti sama vsebina predstav ni toliko pomembna, koliko je pomembna verjetnost, da najdemo osebo z enakimi predstavami. Če sta si osebi podobni v predstavah o ljubezni, četudi so njune predstave izkrivljene, postanejo njune predstave funkcionalne, saj sta obe osebi zadovoljni z odnosom. Šele če dve osebi tega zadovoljstva v odnosu ne dosežeta in če je to kronično stanje, lahko predvidevamo, da sta njuni predstavi disfunkcionalni in šele tedaj se pozornost usmeri na vsebino teh predstav z namenom, da se ugotovi, kaj v teh predstavah osebam preprečuje vzpostaviti zadovoljujoč odnos. Milivojević opozarja, da je disfunkcionalnost relativna kategorija, kajti vedno obstaja verjetnost, bodisi še tako majhna, da se najdeta dve osebi z enakimi predstavami (Milivojević 2012, 131–134).

Naše predstave o ljubezni so zgrajene iz naših prepričanj, ki pa so zasidrana globoko v nas in večinoma delujejo na nezavedni ravni. Tako mimo naše zavesti oblikujejo in zavirajo naša razmišljanja o ljubezni, naša doživljanja in celo naše vedenje v ljubezenskem odnosu. Milivojević (2012) je raziskal približno 30 takih prepričanj, sama pa sem izbrala in razčlenila nekaj pomembnejših.

8.1 Ljubezen je smisel življenja

Milivojević (2012) meni, da nobeno drugo prepričanje o ljubezni nima tolikšne moči za uničevanje življenja neke osebe, kot ga ima prepričanje, da je ljubezen smisel življenja. Avtor ga označuje kot ničelno prepričanje in je osnovno prepričanje, ki potencira moč vseh ostalih disfunkcionalnih predstav o ljubezni. Pri osebi, ki enači uresničeno ljubezen z uresnitvijo smisla življenja, je najvišja in ločena vrednota ljubezen. Takšna oseba težko najde smisel ali

oporo v kaki drugi vrednoti. Izguba ljubezni za osebo v tem primeru pomeni izgubo smisla svojega obstoja, zato ljubezenska kriza postane življenjska kriza.

Predpostavlja se, da približno 80 odstotkov mladih žensk verjame, da je smisel njihovega življenja partnerska ljubezen.

Oseba, ki ne najde smisla v življenju brez ljubezni, težko prebrodi obdobja brez partnerja. Pogosto se zateče k paralelnim zvezam, da se zaščiti pred grozo in nesmiselom osamljenosti. V primeru, ko pa je oseba, kateri ljubezen predstavlja smisel življenja, zapuščena, lahko postane depresivna, nagnjena k samouničevanju in različnim motnjam ali celo samomoru (Milivojević 2012, 209–230).

8.2 Prava ljubezen se stalno čuti

Tudi to prepričanje je temelj nekaterim drugim prepričanjem o ljubezni in se v odnosih pojavlja precej pogosto kot problematična težnja. Pri tem prepričanju je poudarjeno neprekinjeno trajanje občutja. Vsebinsko pa obsega naslednje predstave:

- v pravi ljubezni je občutek sreče ali blaženosti stalno prisoten;
- prava ljubezen prinaša močna občutenja ljubezni, zaradi katerih stalno razmišljamo o ljubljeni osebi;
- prava ljubezen vsebuje seksualno hrepenenje in vzburjenje ob misli na partnerja.

Vsako odstopanje od naštetih predstav v subjektu vzbudi dvom o tem, ali gre res za pravo ljubezen oziroma ali je prišlo do prenehanja ljubezni (Milivojević 2012, 235).

8.3 V pravi ljubezni ni konfliktov in jeze

Osebe, ki enačijo ljubezen s prijetnimi občutki, bodo pojav neprijetnih občutij, kot sta jeza in bes, avtomatično dojele kot signal prenehanja ljubezni. Trajen odnos, v katerem ne bi bila prisotna niti jeza niti konflikti, ni mogoč, saj če bi si partnerja hkrati in stalno želela isto, bi to pomenilo, da se morata vesti kot eno samo bitje. Medsebojno ustrežanje partnerju je stvar odstotka, vendar tudi med partnerji z zelo visoko stopnjo medsebojnega ustrežanja prihaja do konfliktov. Konflikt namreč nastane, ko se pri partnerjih pojavita želji, ki se izključujeta.

Pomembno je razlikovati konflikt od prepira, ki je po svoji definiciji poskus reševanja konflikta. Osebi sta torej lahko v močnem konfliktu, pa se sploh ne prepirata.

Za funkcionalne odnose je nujno potrebno razlikovati osebo od njegove želje. Če je konflikt spopad dveh želja, se je potrebno zavedati, da zavračanje moje želje ne pomeni zavračanje mene kot osebe. Tudi jeza je zahteva, da druga oseba spremeni svoje obnašanje in ne sebe.

Osebe, ki enačijo jezo s prenehanjem ljubezni, niso zmožne definirati narave pravega konflikta, niti ga ne zmorejo razrešiti, saj vsak konflikt odpira dvom o obstoju odnosa. Pogosto tudi lastne jeze ne pokažejo partnerju, saj bi to po njihovem pomenilo, da sami ne ljubijo več. Gre za začarani krog, saj partner ni deležen povratne informacije o svojem obnašanju in ga zato niti ne more popraviti (Milivojević 2012, 237–247).

8.4 Ljubezen se vedno začne z zaljubljanjem

Zelo pogosto je prepričanje, da je zaljubljenost tisto, kar obstaja na začetku ljubezni, neke vrste nujni uvod v pravo ljubezen. Zaljubljenost je torej očitni znak, da se je ljubezen začela. Osebe, ki imajo tovrstno predstavo o ljubezni, sklepajo, da če ne občutijo zaljubljenosti oziroma znakov zaljubljenosti, ne prepoznajo pri partnerju, potem to ne more biti ljubezen.

Raziskave kažejo nasprotno, ljubezen se lahko rodi iz odnosa zaljubljenosti, vendar to ni nujno. Ravno tako se kvaliteten ljubezenski odnos lahko razvije iz prijateljstva, všečnosti ali celo iz negativnih odnosov kot sta prezir in sovraštvo. Skrivnost uspešnega ljubezenskega odnosa je medsebojno poznavanje. Milivojević (2012, 268) pravi, da »psihološko zrela, odrasla ali avtentična osebnost izgubi sposobnost zaljubljanja /.../ ima distanco do svojih fantazij, ve, da so to samo fantazije, ima jih pod nadzorom, tako da nimajo moči zamegljevanja njenega pogleda na resničnost druge osebe.«

Predstave, ki temeljijo na formuli, da je majhna zaljubljenost začetek majhne ljubezni in velika začetek velike ljubezni, najpogosteje rezultirajo v razočaranju. Prepričanje, da se ljubezen rodi iz zaljubljenosti, je velikokrat krivo, da nekoč zelo zaljubljeni pari ostajajo skupaj še dolgo potem, ko je njihov odnos že globoko pod nivojem kvalitetnega odnosa. Vse skupaj je povezano s tem, da ljudje pod vtisom zaljubljenosti pogosto sprejemajo pomembne življenjske odločitve, kot so skupno življenje, poroka in ustvarjanje družine. Ko zaljubljenost

zbledi, je za mnoge že prepozno, da bi karkoli spremenili, saj jih moralne vrednote in obveze prisilijo v to, da ostanejo skupaj. Pri drugih, kjer prevlada ljubezen do sebe, poiščejo novo priložnost. Vendar se tudi slednji največkrat vrtijo v začaranem krogu, kajti rešitev ni v iskanju novega partnerja, v katerega se bodo bolj zaljubili, temveč v razumevanju narave zaljubljenosti in razlik med zaljubljenostjo in ljubeznijo.

Predstava, ki se navezuje na začetek ljubezni, pa je ta, da je prava ljubezen večna zaljubljenost. To prepričanje lahko hitro ovržemo že z naslednjo trditvijo: zaljubljenost je odnos, ki je zasnovan na prividu in neresničnosti, zato se nujno konča, ko se oseba sooči s partnerjem kot realno osebo. Dolgotrajna zaljubljenost lahko obstoji le, če je oseba ločena od objekta zaljubljenosti (Milivojević 2012, 262–271).

8.5 V pravi ljubezni je spolnost fantastična

Spolnost in ljubezen sta dva »različna fenomena človekovega obstoja, ki med individualnim psihičnim razvojem v puberteti in adolescenci dosežeta medsebojno integracijo« (Milivojević 2012, 272). Če do omenjene integracije ne pride, potem predstava o ljubezni ne zajema predstave o spolnosti in ničesar, kar bi bilo s spolnostjo povezano. Ta predstava je nastala v domeni dvorne ljubezni v srednjem veku, ki je uveljavila arhetip aseksualne ali »čiste« ljubezni. Če je po drugi strani integracija popolna, potem se pojem ljubezni popolnoma prekriva s pojmom spolnosti. V tem primeru je meja med ljubeznijo in spolnostjo zabrisana, spolnost je mogoča le v ljubezni in ljubezen je seksualna pripadnost partnerju.

Prekrivanje spolnosti in ljubezni se lahko izraža na dva načina. Prvi način je, da mora oseba najprej ljubiti, preden se spusti v spolnost s partnerjem, saj je zanjo spolni odnos mogoč le v ljubezni. Spolnost je za njih »izvajanje ljubezni« ali z drugimi besedami »telesna ljubezen«. Drugi način pa je, ko se mora oseba najprej spolno vzburiti, da uvidi, ali je začela nekoga ljubiti. Spolni impulz je torej informacija, ali gre za ljubezen, oziroma najboljši spolni odnos je vodnik do najboljšega partnerja.

Resnica je, da sta ljubezen in spolnost dve dimenziji eksistence, ki sta kljub delni prepletenosti po svojem bistvu ločeni. Ta ločenost na praktični ravni pomeni, da je mogoče imeti fantastično spolnost z nekom, ki ga ne ljubimo, in obratno, je mogoče imeti

nezadovoljujoče spolno življenje z nekom, ki ga resnično ljubimo (Milivojević 2012, 272–275).

8.6 Ljubi se samo enkrat v življenju

Ta predstava je v današnjih časih prisotna večinoma pri starejših ljudeh ali tistih, ki so vzgojeni konservativneje. Iz starodavnega mita izvira prepričanje, da ima vsakdo nekje le eno svojo drugo polovico, v realnosti pa je to prepričanje precej omejujoče za osebe, ki verjamejo vanj.

Milivojević (2012, 301) navaja pet osnovnih vzorcev, ki se pojavljajo v vedenju oseb, ki živijo s tem prepričanjem:

- neskončno izbiranje in čakanje na pravega partnerja, ki bi bil vreden njihove ljubezni do konca življenja. Oseba je neodločna in izbira na daleč ter ob prvem znaku pomanjkljivosti odstopi in išče dalje, saj ne želi izgubiti svoje edine priložnosti za ljubezen. Problem, ki se pojavlja pri takšnem vzorcu vedenja, je, da se idealni partner nikoli ne pojavi in življenje postane eno samo čakanje;
- trpljenje v odnosu ljubezni, ki osebe nikakor ne zadovoljuje. Ko je edina priložnost za ljubezen izkoriščena, je logika take osebe, da je bolje živeti v odnosu slabe ljubezni kot brez ljubezni;
- dramatične reakcije na zavrnitev ljubljene osebe. V primeru smrti partnerja ali prekinitve odnosa s strani partnerja, je za osebo, ki je prepričana, da se ljubi le enkrat v življenju, to situacija izgube edine možnosti za ljubezen. Zato se ob takih dogodkih pri osebah lahko pojavijo različne oblike motenj;
- odločitev za življenje brez ljubezni po prekinitvi nezadovoljujočega odnosa ljubezni je pogost vedenjski vzorec ljudi, ki so prepričani, da se ljubi le enkrat;
- vedenjski vzorec diskvalifikacije bivše ljubezni se odkriva pri osebah, ki ljubijo samo enkrat v življenju, toda imajo več odnosov ljubezni, za katere se prepričajo, da niso bile zares prave ljubezni ter naprej iščejo tisto pravo ljubezen.

Na predstavi »samo enkrat se ljubi« je zasnovano še eno prepričanje o pravi ljubezni, prepričanje, da *prava ljubezen traja do konca življenja*. Če sta pri neki osebi prisotni obe omenjeni predstavi skupaj, sta za to osebo lahko skrajno destruktivni. Kombinacija teh dveh prepričanj pomeni, da smo ne glede na objektivne dejavnike za vedno fiksirani na to eno

osebo, ki jo ljubimo. V takem odnosu ljubezni izguba pomeni številne motnje, kot so zapiranje pred življenjem, stalna žalost, depresivnost, samodestruktivnost ali somatizacija, znana kot »umreti od žalosti« (Milivojević 2012, 311–315).

8.7 Ljubiti je mogoče samo eno osebo

Vprašanje, ki se postavi na to predstavo, je, ali nekdo lahko ljubi hkrati dve ali celo več oseb.

Ljubezen je občutje do določene osebe, ki je bila izbrana izmed vseh ostalih potencialnih kandidatov zaradi svoje skupne vrednosti. »Oseba, ki ljubi, postavi ljubljene na posebno mesto v svojem življenju in v svojem intrapsihičnem svetu /.../ Z drugimi besedami, nekoga ljubiti pomeni, zajeti ga s svojo ego-mejo: življenje osebe, ki ljubi, postane delno soživljenje z ljubljeno osebo« (Milivojević 2012, 415).

Ekskluzivnost ljubezni izhaja iz preprostega dejstva, da kapaciteta človeških možganov onemogoča vzporedno ukvarjanje z večjim številom ljudi na enak način. Kar seveda izključuje dejstvo, da je mogoče hkrati ljubiti več oseb, ne pa tudi dejstva, da je naenkrat mogoče ljubiti dve osebi. Konflikt nastaja med našo ponotranjeno monogamno kulturno normo zaradi pripadnosti monogamni kulturi ter med poligamnimi potenciali, ki se skrivajo v človeški naravi. Ta konflikt načenja temo zvestobe, toda zvestoba sama po sebi ne izhaja iz ljubezni, temveč je samostojna dimenzija, ki vključuje odločanje v vseh situacijah, ki predstavljajo skušnjava. Trajanje zveze dveh oseb, ki se odločita za skupno življenje, nima nikakršne neposredne povezave s čustvom ljubezni, ampak z njihovimi odločitvami.

Nezvestoba ali prevara je pravzaprav prekršen psihološki dogovor o dolgotrajnosti ljubezenskega odnosa, ki ne pomeni nujno seksualnega dejanja s tretjo osebo, temveč kakršno koli dejanje, ki predstavlja simbolno prekinitev odnosa ljubezni.

Ljubiti je torej mogoče dve osebi naenkrat, vendar to zahteva precejšnji vložek energije, dobro načrtovanje in učinkovito manevriranje s časom. Osebe, ki ljubijo hkrati dva partnerja, se delijo na tiste, ki so zaradi tega v konfliktu, ter na tiste, ki so ta konflikt razrešili. Prvi so nezadovoljni, ker v resnici želijo ljubiti le enega partnerja, soočeni so s problemom izbire, saj jih vsak izmed partnerjev zadovoljuje le delno. Drugi so sprejeli dejstvo, da idealni partner ne

obstaja oziroma čakajo svojega princa ali princeso, medtem pa so zadovoljni s parcialnimi objekti ljubezni (Milivojević 2012, 405–420).

Napredne kulture nam danes ponujajo že vrsto alternativ za monogamijo kljub prevladujočim monogamnimi normam. Ena takih alternativ je relativno mlajši izum zveze, ki se imenuje *polyamory*. Shema je sestavljena iz dveh besed *poly*, ki pomeni mnogo, ter *amory*, ki pomeni ljubezen. Bistvo pa je, da *polyamory* predstavlja spremenjen pogled na partnerstvo, ker zavrača ideale monogamnih norm in z njimi povezane zvestobe, saj daje možnost hkratnih odnosov z ljudmi obeh spolov.

Poligamisti trdijo, da se mnogo monogamnih posameznikov počuti ogroženo zaradi poligamnih odnosov, saj naj bi le-ti predstavljali pošten način vzpostavljanja odnosov z več partnerji. Poligamni način je po njihovem veliko bolj življenjski in resničen, ker posameznikom omogoča, da so zaželeni in privlačni s strani več ljudi (Barker 2005, 75–88).

8.8 Prava ljubezen je žrtvovanje

Pomembno je razlikovati med odrekanjem in žrtvovanjem. Prvo je po svojem bistvu prilagajanje realnosti, medtem ko je drugo zgolj simbolno dejanje, ki ga lahko eden od partnerjev zahteva od drugega ali samega sebe in je brez praktične vrednosti. Sposobnost za ljubezen je tudi sposobnost za odrekanje. Zato se smatra, da ko partner ob nastopu konflikta zaradi dveh izključujočih želja odstopi od svoje želje, ali ko zaradi vpliva višjih dejavnikov, kot je na primer bolezen, ostaja v odnosu, ne gre za žrtvovanje temveč odrekanje.

Osebam, ki enačijo ljubezen z žrtvovanjem, je slednje najvišji in osnovni dokaz ljubezni. Biti ljubljen pomeni, da se objekt njihove ljubezni zanje žrtvuje, ljubiti pa pomeni, da sami žrtvujejo nekaj za svojega partnerja. Večja ko je vrednost žrtvovane zadeve, večji dokaz za ljubezen imajo. V primeru, da partner ne želi žrtvovati nečesa, kar mu veliko pomeni, subjekt smatra, da je ljubezen prenehala.

Osebe, ki imajo takšna prepričanja postanejo nesigurne o partnerjevi ljubezni ravno takrat, ko v njunem odnosu ni konfliktov, saj takrat ni potrebe po odrekanju oziroma žrtvovanju in zatorej tudi ni dokazov ljubezni. Da bi se oseba o partnerjevi ljubezni vseeno prepričala, mora

partnerjevo ljubezen neprestano preverjati s preizkušanjem, če se je partner pripravljen nečemu odreči.

Prepričanje, da je ljubezen žrtvovanje, posedujejo dve vrsti oseb. V prvo skupino spadajo egocentrične, sebične in narcisoidne osebe, ki v socialnih stikih pričakujejo, da se jim bodo drugi podrejali in zadovoljevali njihove potrebe ob tem, ko oni potrebe drugih popolnoma ignorirajo. Takšne osebe v resnici nikoli niso prerasle infantilnega položaja razvajenega otroka, ki od vseh pričakuje, da ga bodo ljubili, kot so ga ljubili starši. Ker tako zelo ljubijo sebe, z lahkoto prekinjajo nezadovoljujoče afektivne odnose z drugimi in nikoli ne najdejo pravega partnerja, saj razmišljajo po principu: če jih partner ljubi, jih moti, da ti ne ljubijo dovolj samih sebe; če pa so prepričani, da partnerji ljubijo sebe, potem jih moti, ker jim ne dajejo dovolj ljubezni. V drugo skupino ljudi, ki enačijo ljubezen z žrtvovanjem, spadajo tisti, ki žrtvovanje pričakujejo le od svojega partnerja. Torej so to osebe, ki so sposobne zadovoljevati želje drugih, toda v odnosu s svojim partnerjem pričakujejo, da bo le-ta zadovoljeval njihove želje.

Obstajajo pa tudi osebe, ki so v odnosu z ljubljeno osebo pripravljene žrtvovati vse, da bi dokazale svojo ljubezen. Gre za posameznike z nizkim samospoštovanjem in samoljubeznijo, ki gredo v odnosu tako daleč, da se partnerju popolnoma podredijo in simbolno prenehajo obstajati. Take osebe izgubijo svojo staro identiteto, »jaz«, ter novo v celoti zgradijo okoli partnerja in prevzamejo identiteto »midva« (Milivojević 2012, 332–345).

8.9 V pravi ljubezni sta pogosti telepatija in branje misli

Ni redko prepričanje, da v pravi ljubezni obstaja neke vrste telepatija med partnerjema ozirom, da sta si sposobna »brati misli«.

Osnovno pravilo komunikacije je, da če se osebi znajdeta v istem komunikacijskem polju, ne moreta, da ne bi komunicirali. Vsak par po določenem času razvije sistem kod, ki neverbalnim znakom dajejo določen pomen. In ta notranji sistem izmenjave neverbalnih signalov oba partnerja uspešno zavestno ali nagonsko dešifrirata. Pošiljatelj in sprejemnik poznata pomene signalov, zato v takšnih situacijah besede niso potrebne. Temu lahko rečemo telesna govorica para in sta jo razvila v določenem času ter je zunanjim opazovalcem

nerazumljiva. Kljub temu neverbalna komunikacija nikakor ne more nadomestiti preciznosti verbalne komunikacije.

Dober sistem neverbalnega komuniciranja para je posledica dolgega skupnega življenja ter zelo dobre in močne verbalne komunikacije na začetku odnosa. Zato je nikakor ne smemo razumeti kot pogoj za začetek odnosa ljubezni.

Pri osebah, ki imajo predstavo, da je »branje misli« med partnerjema dokaz prave ljubezni, se po navadi izkaže, da zelo težko ubesedijo svoje želje in potrebe ter jih težko posredujejo partnerju. V primeru, da partner ne razbere njihovih zahtev, zakodiranih v neverbalne signale, je to za njih znak nerazumevanja in posledično tudi pomanjkanja ljubezni. Zato Milivojević postavlja antiteze, da ni bližine brez neposrednih zahtev; da je medsebojno razumevanje plod dolgih pogovorov in da nam nekdo lahko bere misli, četudi nas ne ljubi, in obratno, da nam nekdo zelo rad izpolni želje, ko mu jih posredujemo, čeprav nam ne zna brati misli (Milivojević 2012, 374–379).

8.10 Ljubosumje je dokaz ljubezni

Ljubosumje je eno od naravnih čustev v ljubezenskem odnosu, ki izvira iz strahu, da bi ljubljena oseba svojo ljubezen usmerila k neki tretji osebi. Funkcija ljubosumja je spodbujanje oseb v partnerski zvezi k obnašanju, s katerim bi zavarovali in ohranili svoj ljubezenski odnos. V določeni meri je ljubosumje lahko celo primerno in želeno občutje, toda v primerih, ko je pretirano ali neupravičeno, postane v ljubezenski zvezi element težav.

V svojem bistvu je ljubosumje zelo kompleksno občutje, ki se izraža v naslednjih dimenzijah: sovraštvo – destrukcija, jeza – agresivnost, strah – ugajanje in žalost – umikanje. Nekateri posamezniki verjamejo, da obstaja neposredna zveza med intenzivnostjo ljubezni in intenzivnostjo ljubosumja, zato pojav svojega ali partnerjevega ljubosumja interpretirajo kot dokaz ljubezni tako na kvalitativni kot tudi na kvantitativni ravni.

Oseba, ki enači ljubezen z ljubosumjem, išče natančno takšnega partnerja, ki je pretirano ljubosumen, saj le s takšnim partnerjem občuti, da je resnično ljubljena. Dokazano je, da so nekatere osebe, ki se pritožujejo nad partnerjevim ljubosumjem, češ, da jim greni življenje in povzroča trpljenje, celo ponosne na situacijo. Razlog je v tem, da je v njih zakoreninjena

predstava, ki enači ljubezen z ljubosumjem in jim tako vedenje ustreza, kajti prav to je po njihovem znak prave ljubezni.

V primerih, ko oseba, ki enači ljubezen in ljubosumje, podvomi v partnerjevo ljubezen, jo preizkusi z izzivanjem njegovega ljubosumja. Prav tako osebe lahko preizkusijo sebe, ko naletijo na težave v neposrednem občutju ljubezni. Slednje preizkusijo z izzivanjem lastnega ljubosumja, ko pripravijo situacijo, v kateri bo partner v družbi neke osebe, ki bi mu bila potencialno lahko všeč. Če ob tej situaciji občutijo ljubosumje, je to znak, da še ljubijo partnerja, v nasprotnem primeru pa to pomeni, da je ljubezen usahnila.

Obstajajo pa tudi posamezniki, ki »svobodo« uvrščajo visoko v svojem vrednostnem sistemu, zato zanje vsak pojav partnerjevega ljubosumja pomeni znak prenehanja ljubezni. Menijo, da se ljubezen in ljubosumje med seboj izključujeta in da je ljubosumje znak patološke osebnosti ter da je pri ljubosumnem partnerju ljubezen le oblika patološkega navezovanja in posesivnosti.

Milivojević (2012, 433–440) na temo izpostavlja naslednje antiteze:

- ljubosumje je znak strahu pred izgubo ljubezni in ne znak ljubezni same;
- najintenzivnejše ljubosumje doživljajo tisti posamezniki, ki globoko v sebi ne verjamejo, da si zaslužijo biti ljubljani;
- kronično ljubosumje v odnosu ne odraža tega, da je odnos strasten, temveč da je odnos nestabilen.

9 NASTAJANJE IN SPREMINJANJE PREDSTAV O LJUBEZNI

»Glede na stopnjo kulturne mistifikacije ljubezni in na številne mitske in arhetipske kontaminacije predstave o ljubezni je zanemarljivo število tistih, ki vstopijo v svet odraslih s pravilnimi predstavami o ljubezni. To pomeni, da se velika večina deklic in dečkov začne zaljubljati in se ljubiti, medtem ko v svojih mentalnih strukturah nosijo popačene predstave o ljubezni« (Milivojević 2012, 134).

Doživljanje ljubezni in čustveno odzivanje sta produkt posameznikovih kognitivnih procesov in celotnega družbeno-kulturnega okolja. V sodobnih zahodnih kulturah imajo pri oblikovanju predstav o ljubezni zelo pomembno vlogo množični mediji. V družbah, v katerih ima skoraj

vsako gospodinjstvo televizijo in računalnik, v trgovinah pa se police šibijo pod težo nešteti revij, imajo televizija, filmi, revije in internet na splošno pomembno vlogo pri oblikovanju vseh naših predstav o ljubezni in ljubezenskih odnosih.

»Množični mediji ustvarjajo ideale, ki so podoba naših želja, sanj, strahov in obsesij, ter ponujajo interpretativne vzorce, s pomočjo katerih vstopamo v kulturno pričakovane vloge in ljubezenske odnose« (Stojanov 2009). Predstave o ljubezni pa niso zgolj odraz medijskih vplivov, temveč so rezultat posameznikove interpretacije družbenih reprezentacij oziroma konstruktov ljubezni.

Mnogi mladostniki v fazi odraščanja popravijo in spremenijo vsebino svojih predstav o ljubezni, kar jim v odraslosti omogoča ustvariti kvalitetne ljubezenske odnose. Gre za spontani proces, v katerem začnejo razumeti lastno vedenje in trpljenje ter odzive partnerja. Ta proces se pogosto dogaja ob pogovorih z vrstniki in branjem literature, ki posamezniku pomagajo razumeti vzroke razočaranj in neuspehov. Spremembe pa so odvisne od togosti in fiksiranosti samih predstav. Fleksibilnost osebi omogoča, da ob srečanju izkustva z lastno predstavo uvidi nefunkcionalnost svojih predstav. Kljub zmedenosti so take osebe zmožne vnašati popravke v svoje predstave z namenom, da bi le-te postale resničnejše ter bi jim omogočile boljšo orientacijo in iznajdljivost v ljubezenskem življenju (Milivojević 2012, 134–135).

Drugim zaradi nespremenjenih predstav ne uspe vzpostaviti kvalitetnih odnosov v ljubezni. To so osebe, katerih predstave so rigidne in nefleksibilne ter zato ostajajo sužnji svojih infantilnih predstav o ljubezni. Ker se ne zavedajo pomena lastnih predstav o ljubezni ter kako le-te urejajo naš način mišljenja in čustvovanja, skušajo vsakega novega partnerja prisiliti, da sprejme in prevzame njihove predstave o ljubezni (Milivojević 2012, 135–136).

Osebe, ki se ne ukvarjajo s podrobnostmi o tem, zakaj nekaj čutijo in imajo preprosto intuitiven odnos do ljubezni, se ne zavedajo svojih predstav o ljubezni in ne razumejo, kako delujejo in vplivajo na njihovo mišljenje in vedenje. Zato te osebe niso zmožne zavzeti nobenega stališča do svojih predstav o ljubezni. Nasprotno, obstajajo posamezniki, ki se zavedajo svojih predstav o ljubezni in do njih lahko zavzamejo stališče, ki je, v grobem rečeno, lahko pozitivno ali negativno. Osebe s pozitivnimi stališči so prepričane o točnosti svojih predstav, s katerimi se poistovetijo in jih v odnosu z drugimi tudi odločno zagovarjajo.

V tem primeru Milivojević (2012) govori o ego-sintonih predstavah o ljubezni. Osebe, katerim njihove predstave o ljubezni predstavljajo probleme, ki se jih zavedajo ter jih želijo nekako transformirati, pa imajo tako imenovane ego-distone predstave.

Pojma ego-sintonost in ego-distonost se torej nanašata na odnos subjektovega jaza do njegovih vsebin in na njegovo presojo o tem, ali so te vsebine zaželeni ali ne. Od omenjene presoje je odvisno, ali obstaja možnost spreminjanja obstoječe predstave ali ne.

Ego-sintonost je pravzaprav lahko sinonim za toge predstave, saj jih osebe ne želijo spremeniti in so ponosne na svoje predstave. Težava nastane, kadar so ego-sintone predstave o ljubezni izkrivljene in hkrati disfunkcionalne. V takih primerih je potrebno osebe s tovrstnimi predstavami najprej distancirati od njihovih predstav, da jo razumejo kot napačno. Potrebno je najprej spremeniti izkrivljeno ego-sintono predstavo v izkrivljeno ego-distono in šele, ko osebe uvidijo, da so njihove predstave popačene, lahko začnejo proces spreminjanja vsebine teh predstav (Milivojević 2012, 137).

Ego-distonost pomeni potencialno možnost za spremembo predstav o ljubezni, čeprav te predstave še vedno vplivajo na mišljenje, čutenje in vedenje posameznika. Osebe z ego-distonimi predstavami o ljubezni so v stalnem konfliktu sami s sabo, saj se del njih zaveda izkrivljenosti predstave in jo želi spremeniti, medtem ko drugi del ne more uiti vplivom obstoječe predstave. To so osebe, ki v ljubezenskih odnosih kar naprej ponavljajo iste napake, čeprav se jih dobro zavedajo.

Čeprav imajo osebe ego-sintone disfunkcionalne predstave, ne doživljajo notranjega konflikta in ne trpijo na isti način kot osebe z ego-distonimi predstavami o ljubezni, ker se jih preprosto ne zavedajo. Pri osebah z ego-sintonimi predstavami pride do konflikta šele v odnosu z zunanji dejavniki, saj ne najdejo partnerja, ki bi se vklopil v njihove predstave.

Izhodišče za spreminjanje izkrivljenih predstav o ljubezni je torej ego-distonost. Sam proces popravljanja predstav pa je zapleten in pogosto poteka tako, da si oseba ustvari novo, pravilno predstavo o ljubezni ter staro, izkrivljeno enostavno zavrže. Sedaj posameznikovo ljubezensko življenje upravljata kar dve predstavi, ki sta v konfliktu. Oseba vstopi v obdobje dvojnega vedenja v ljubezenskih odnosih, saj se v njej borita stara, napačna infantilna predstava in nova, popravljena odrasla predstava. Toda ta proces se na dolgi rok ustali, ko se

oseba končno identificira z novo, pravilno predstavo in staro končno zavrže. Kar je še pomembno, je to, da posamezniki težko sami, brez pomoči, spremenijo svoje predstave o ljubezni, kajti predstave so zgrajene po principu specifičnih zgodb določene osebe in njenim specifičnim pogledom nase in na okolje. Zato je potrebno raziskati te specifičnosti, da se infantilno predstavo izniči (Milivojević 2012, 137–140).

10 EMPIRIČNI DEL

10.1 Metodološki okvir

V empiričnem delu naloge sem uporabila kvalitativni pristop raziskovanja, in sicer tehniko poglobljenih intervjujev. Sestavila sem vprašalnik za osebne individualne polstrukturirane intervjuje. Tovrstno metodo sem izbrala, ker sem pričakovala, da bom na ta način pridobila natančne in obširne odgovore, ki bodo odkrivali razmišljanja, vedenje in predstave izbrane populacije na obravnavano tematiko. Poglobljeni intervju nam namreč omogoča pridobiti podrobne informacije, vzroke določenih pojavov ali dejanj ter identificiranje specifičnih čustev. Ker je dovolj odprt, respondentu omogoča osebno izražanje mnenj v obliki sproščenega pogovora (Mediana, 2016).

Vprašanja sem pripravila vnaprej, vendar sem se med pogovorom prilagodila konkretni situaciji tako, da sem zastavila podvprašanja, če sem presodila, da so potrebna. Na ta način sem poskušala pridobiti čim več informacij, a sem hkrati pazila, da ne zaidem iz okvira obravnavane tematike.

Intervju je bil razdeljen na tri tematske sklope oziroma kategorije. V prvem sklopu sem z vprašanji skušala ugotoviti, kaj intervjuvanke razumejo pod pojmom ljubezen, to je, kaj zanje ljubezen predstavlja oziroma kaj ljubezen ni; kaj si predstavljajo pod pojmom zaljubljenost in ali ločujejo med njima ter kakšno vlogo ali mesto ima vsak od njiju. Hkrati me je v okviru tega prvega sklopa zanimala še njihova opredelitev romantične ljubezni in romantike in vloga slednje v odnosu ljubezni.

V drugem sklopu sem preverjala, kakšne predstave o ljubezni imajo intervjuvanke, ali so potencialno disfunkcionalne ter kako toge so (če so) njihove izoblikovane predstave.

V zadnji tretji sklop pa sem uvrstila vprašanja, ki se nanašajo na vpliv medijev na predstave o ljubezni pri intervjuvanih subjektih.

Pri izbiri vzorca za kvalitativno raziskavo sem upoštevala občutljivost tematike, saj gre za osebna vprašanja, ki so, poleg tega, v mojem primeru zajemala mladoletno populacijo. Zato sem kot metodo vzorčenja izbrala tako imenovani *snowball sampling* ali metodo snežne kepe oziroma vzorčenje preko socialnih mrež. Slabost te metode je, da ne gre za slučajnostno vzorčno tehniko, saj sami izberemo začetne respondente, ki nas preko svojih socialnih omrežij vodijo do nadaljnjih raziskovalnih subjektov. Tehnika je dokaj hitra, učinkovita in relativno poceni ter nam omogoča priti do skritih in težko dostopnih populacij. Slabost pa je, da obstaja verjetnost, da bodo tisti s šibkimi socialnimi mrežami izpuščeni iz vzorca, medtem ko bodo tisti, ki imajo močna socialna omrežja, lahko vključili več oseb, ki vse izhajajo iz istega socialnega omrežja, kar lahko vpliva na odgovore in končne izsledke. Hkrati nam ta metoda ne omogoča sklepanja iz vzorca na populacijo. Slednjo slabost pa lahko omilimo z večanjem vzorca (Brečko 2005, 109–110).

V mojem primeru populacija sama po sebi ni bila ne skrita ne težko dostopna, toda glavni problem je bil v prepletanju med občutljivostjo tematike in mladoletnostjo respondentk. Zato sem se odločila za omenjeno vzorčno tehniko.

Na začetku sem se dogovorila za intervjuje s tremi dekleti, ki sem jih neposredno poznala. Ena izmed deklet je po več odlaganjih intervju odpovedala, zato sem v prvem koraku opravila intervju z dvema respondentkama, ki sta me nato povezali z osebami iz svojih socialnih omrežij.

Vse skupaj sem opravila enajst intervjujev, ki so trajali od 20 minut do ure in pol na domovih intervjuvank. V dveh primerih, ko sta bili navzoči dve dekleti, in v enem primeru, ko so bila zbrana tri dekleta, sem jih prosila, da se za čas intervjuja, tiste, ki ne odgovarjajo, odmaknejo v drug prostor zaradi zagotavljanja zasebnosti pri odgovarjanju, da njihova prisotnost ne bi kakor koli vplivala na rezultate pogovora.

Vse respondentke sem pred samim intervjujem seznanila s tematiko mojega diplomskega dela in z vprašanji ter seveda prosila starše za privolitev. Zagotovila sem jim tudi popolno anonimnost, zato bodo v nadaljevanju uporabljena izmišljena imena.

Vse intervjuje sem posnela in jih dobesedno prepisala. Nekatera dekleta so se bolj razgovorila po končanem uradnem intervjuju, ko so videla, da je diktafon ugasnjen. Teh mnenj nisem vnesla v besedilo odgovorov, vendar so mi te dodatne informacije služile za razumevanje njihovega počutja in nekaterih odzivov med pogovorom. Naj dodam še, da sem v vzorec vključila najstniška dekleta, stara med 13 in 15 let, ki še niso imela resnejših izkušenj s partnerskimi odnosi.

10.2 Opis raziskovalnih enot

V raziskavo sem vključila enajst deklet, ki obiskujejo osnovno šolo, in so stara med 13 in 15 let. Menim, da bi bili za raziskovanje predstav o ljubezni pri najstnicah veliko vredni podatki o njihovih družinah in odnosih znotraj družin, vendar sem se zaradi mladostnosti intervjuvank odločila, da bom to področje opustila. V nadaljevanju bom na kratko povzela značilnosti intervjuvank.

Tiana je stara 13 let in obiskuje eno od ljubljanskih osnovnih šol. Izhaja iz relativno velike družine, saj ima dva brata in dve mlajši sestri, trenutno pa zaradi prostorske stiske živi pri starih starših. Starši ji ne omejujejo dostopa do medijev, ki jih tudi redno uporablja. Na večjih družbenih omrežjih ima odprte profile in, kot pravi sama, tudi veliko gleda televizijo. V preteklosti je že imela fanta, za katerega pa pravi, da je bilo vse skupaj bolj hec, kot kaj resnega.

Mašo sem spoznala preko Tiane, s katero sta sošolki, torej tudi enake starosti. Prav tako ima neomejen dostop do medijev in profile na treh družbenih omrežjih. Pravi, da nima fanta, je pa zaljubljena v sošolca, za kar ne želi, da bi kdo izvedel.

Živa je stara 14 let in obiskuje osnovno šolo v našem glavnem mestu. Zase pravi, da nima nobenih izkušenj s fanti in da je ljubezen trenutno ne zanima. Včasih kupi kako dekliško revijo, drugače pa ima veliko obšolskih dejavnosti, tako da za televizijo skoraj nima časa, razen ob vikendih, ko rada pogleda kakšen film. Starša ji ne dovolita sodelovanja na družbenih omrežjih, prav tako ji niso dovoljene vse filmske vsebine.

Lana je pred kratkim dopolnila 14 let. Pravi, da ji starša ne omejujeta gledanja televizije ali uporabe interneta, kar pa ji ne pomeni veliko, saj tako ali tako ne mara računalnikov, medtem

ko televizijo gleda bolj poredko. Zase pravi, da veliko raje bere knjige, katerih vsebina pa je večinoma romantika.

Jona je prijateljica in sošolka od Lane, ki zelo rada in veliko gleda televizijo. Starša ji pri gledanju televizije ne postavljata posebnih pravil, razen ure med tednom, medtem ko sta glede interneta veliko bolj stroga. Jona lahko splet uporablja le pod nadzorom in za šolske namene. Fanta nikoli ni imela, je pa velikokrat zaljubljena.

Eva bo poleti dopolnila 14 let, obiskuje osnovno šolo v Ljubljani, sicer pa živi v primestju. Veliko časa preživi v naravi, med tednom pa ji veliko časa vzame vožnja na različne krožke. V času, ki ga preživi na avtobusu, preko telefona pogleda novice iz sveta zabave ali videospote in druge objave na eni od spletnih strani, medtem ko filme rada pogleda ob koncih tedna. Starša ji ne dovolita ustvariti profila na družbenem omrežju, vendar skrivaj uporablja tovrstne strani pri prijateljici.

Andreja je stara 14 let in se je pred kratkim prešolala iz manjše šole v primestju na ljubljansko osnovno šolo. Na prejšnji šoli je imela fanta, s katerim je po selitvi in menjavi šole ohranjala stike preko družbenega omrežja, potem pa je vse skupaj potihnilo in se končalo. Uporablja zlasti internet, tudi za ogled filmov, medtem ko rednih programov ne spremlja.

Katja je stara 14 let, je zelo pridna učenka, kateri uspeh v šoli trenutno pomeni največ. Nima izkušenj s fanti, zanje nima časa, ker so po njenih besedah tako ali tako neumni. Med tednom ima veliko dela, saj sodeluje pri številnih šolskih prostovoljnih dejavnostih, obiskuje glasbeno šolo in trenira gimnastiko. Ob koncih tedna rada pogleda televizijo. Najraje ima romantične komedije, medtem ko računalnik lahko uporablja le v šolske namene.

Nina je dan po opravljenem intervjuju dopolnila 14 let. S Katjo sta najboljši prijateljici in prav tako tudi nje šola trenutno pomeni prioriteto. Všeč ji je fant iz višjega razreda, vendar, razen prijateljici, tega ni povedala nikomur. Sicer ji starša ne omejujeta dostopa do različnih medijev, ampak jih sama ne uporablja, razen televizije ob vikendih ali zgodnjih večernih urah.

Tjaša je stara 15 let, do nje sem prišla preko Žive, s katero skupaj obiskujeta glasbeno šolo. Fanta še ni imela, je pa zaljubljena v sošolca, za katerega meni, da je tudi on zagledan vanjo, vendar ne želi, da bi se trenutno kaj spremenilo. V prostem času raje bere knjige z različnimi

vsebinami, prav tako pa tudi pogleda film ali znanstveno oddajo na televiziji. Na internetu ima ustvarjen profil na dveh različnih družbenih omrežjih, ki pa jih redko uporablja.

Brina je sošolka in prijateljica od Tjaše, enako stara 15 let. Je zelo resna in zadržana. Od nedavnega ima fanta in pravi, da je zaljubljena. Uporablja različne medije, rada prebira revije, gleda televizijo in veliko uporablja tudi splet skupaj z družbenimi omrežji.

Vsem dekletom je skupno, da imajo zelo malo izkušenj s fanti. Po večini gre za platonske odnose zaljubljenosti ali »nedolžne« zveze, ki niso primerljive z odraslimi. Prav tako imajo vsa dekleta dostop do medijev, ki so jim tudi izpostavljena, čeprav kar nekaj dekletom uporabo starši omejujejo in nadzorujejo, zlasti gre za omejevanje uporabe spletnih vsebin.

Pri vodenju intervjujev sem opazila, da so vsa dekleta zelo zadržana. Na vprašanja sem dobivala najkrajše možne odgovore in tudi potem, ko sem jih spodbudila za dodatno pojasnitev njihovih mnenj, sem naletela na kratka pojasnila. Le peščica deklet se je zdela med pogovori sproščena in se je ob mojih vprašanjih bolj razgovorila.

Drugi vtis, ki sem ga dobila, pa je, da so vsa dekleta poskušala odgovarjati odraslo, pravilno, čeprav sem jim večkrat pojasnila, da ne preverjam njihovega znanja, temveč, da so mi dragocena njihova mnenja, pogledi in izkušnje ter da v tem pogledu noben odgovor ni nepravilen ali neumen.

10.3 Ugotovitve

10.3.1 Pojmovanje ljubezni, zaljubljenosti in romantične ljubezni

Sogovornice so imele pri vprašanjih, ki so merila na njihovo pojmovanje ljubezni, precej težav. Pri večini je bila sprva prisotna tišina, potem pa so sledili relativno kratki odgovori. Dve od enajstih deklet sta ljubezen izenačili z zaljubljenostjo. Dobila sem tudi nekaj vsebinsko praznih odgovorov: »to je, ko se ima nekdo z drugim rad ...« (Eva, 13) in »ljubezen je čustvo, ki ga izkazujemo do druge osebe« (Živa, 14).

Dekleta so poskušala izoblikovati neko strokovno teoretično opredelitev in šele ko sem jim ponovila vprašanje in dodala, da me zanima, kaj njim samim pomeni ljubezen, sem pridobila

nekaj obširnejših razlag. Intervjuvanke so navajale, da gre za močno čustvo, močno notranjo energijo, Lana pa je to intenziteto čustev še nadgradila s tem, ko je izjavila, da je ljubezen

»... močna čustvena vez med dvema osebama, ko sta drug za drugega pripravljena storiti vse ...« (Lana, 14).

Kot pomembni komponenti ljubezni sta se izkazali spoštovanje in medsebojno zaupanje, medtem ko je le eno dekle izpostavilo, da je za partnersko ljubezen potrebna zrelost.

Zaljubljenost so dekleta opredelila predvsem kot nekaj pozitivnega:

»Zaljubljenost ti da energijo, metuljčke v trebuhu oziroma živčnost in pa seveda čudovit občutek toplote« (Tjaša, 15).

»Joj, to je obdobje lepih trenutkov!« (Nina, 14)

»Jaz bi opisala zaljubljenost to, ko se ti zdi nekdo popoln« (Andreja, 14).

»To je neka dobra, posebna energija ...« (Eva, 14).

Izmed vseh deklet je le eno dekle omenilo, da zaljubljenost lahko spodbudi tudi negativna čustva, ne le pozitivnih:

»V obdobju zaljubljenosti oziroma, ko si v stanju zaljubljenosti, človeka prevzamejo različna čustva. Ljubezenska čustva. Lahko gre za veselje in sproščenost pa tudi strah, skrb in jezo. Na primer, če te je strah, da boš to osebo, v katero si zaljubljen, izgubil, ali pa si ljubosumen in potem jezen na druge« (Živa, 14).

Zaljubljenost večini pomeni všečnost, privlačnost zunanjega videza in obnašanja.

Ljubezen in zaljubljenost najstnice ločujejo glede na dva glavna parametra: 1. osredotočenost na eno osebo in 2. resnost oziroma intenziteto povezave med dvema osebama. Zaljubljenost pomeni osredotočenost na točno določeno osebo, medtem ko lahko ljubimo več oseb ali živih bitij. Zanimivo, šele v omenjenem razlikovanju, dekleta razširijo pojmovanje ljubezni na

področje grškega pojmovanja ljubezni kot *agape* in *philia*. Hkrati ljubezen pomeni nekaj več kot zaljubljenost, gre za bolj resno in intenzivnejšo povezavo med osebama:

»Mislim, da je razlika med zaljubljenostjo in ljubeznijo v resnosti povezave med človekoma. Lahko si v nekoga zaljubljen, pa to še ni ljubezen, če ti tega oseba ne vrača in med vama ni globljega odnosa. Zaljubljenost mine, ljubezen pa ...« (Nina, 14).

»Ljubezen lahko čutiš do prijateljev, družine. Zaljubljen pa si v eno določeno osebo« (Katja, 14).

»Ah ljubezen je enostavno bolj resna ...« (Andreja, 14).

»Zaljubljenost je bolj čustvo, ko se ti določena oseba dopade zaradi določenih malenkosti, za ljubezen pa je potrebno več – razumeti hibe, slabosti in pa seveda sprejeti, da ni vedno vse rožnato« (Maša, 13).

Zanimivo je tudi, da dekleta ne vidijo romantične ljubezni tako zelo teatralno, idealizirano in fantazijsko, kot je bila nekoč prikazana, na primer, v ljubezenskih romanih. Romantično ljubezen ali romantiko (kot so jo nekatere tudi poimenovali) opisujejo kot čas, ko se dva posvečata drug drugemu, si izkazujejo čustva in izmenjujejo nežne pozornosti. V dveh primerih je bilo opaziti nekaj ostankov pojmovanja romantične ljubezni iz preteklosti:

»Romantična ljubezen je taka, ko si pripravljen za človeka narediti vse« (Andreja, 14).

»To je ljubezen, prepletena s čustvi, močnimi besedami in dejanji. Ko se dve osebi poslušata in dajeta drug drugemu občutek, da sta opažena in najpomembnejša« (Živa, 14).

Medtem ko so imela dekleta težave pri opredeljevanju pojma ljubezen, pa so dosti lažje odgovorila na vprašanje, kaj je prava ljubezen oziroma kako naj bi se le-ta izkazovala. Predvsem so si bile enotne, da je pri izkazovanju ljubezni pomembno preiti z besed k dejanjem, da se ljubezen ne dokazuje le z izpovedovanjem čustev, temveč zlasti z dejanji, med katerimi je na prvem mestu namenjanje časa ljubljeni osebi. Prava ljubezen vsebuje elemente, kot so zaupanje, zvestoba, svoboda, spoštovanje in nenazadnje občutek, da ti nekdo stoji ob strani. Le tri izmed intervjuvank so odgovorile, da ne poznajo primerov prave ljubezni, medtem ko so ostala dekleta kot primere prave ljubezni navajala svoje starše in stare

starše, ki kljub težavam ostajajo skupaj ter skupaj premagujejo ovire. Iz teh odgovorov je razvidno, kako močan vpliv ima na predstave o ljubezni ravno primarna družina in odnosi znotraj nje.

Spolnost po mnenju večine deklet ni nujen del ljubezenske zveze, kar je razumljivo glede na starost mojih sogovornic, ki po večini še nimajo izkušenj z intimnimi odnosi.

Intervjuvanke so prepričane, da otroci še bolj povežejo partnerja v njihovi ljubezenski zvezi. Bolj presenetljivo je, da je veljavo izgubil nedavno ključni korak v zvezi dveh oseb oziroma vrhunec romantične zgodbe, to je poroka. Več kot polovici vprašanih deklet se poroka namreč ne kaže kot pomemben korak v ljubezenskem razmerju med dvema, ki se ljubita. Nadalje se tudi nekaterim, ki jim je ta korak pomemben, ne zdi več obvezen. Nekaj deklet mi je omenilo, da bi imele poroko bolj zaradi same zabavne narave dogodka, kot pa iz drugih razlogov.

Pri vprašanju o enakosti med partnerjema sem pridobila zanimiv podatek – vse sogovornice ne pričakujejo, da bodo vloge med partnerjema enakopravne. Tudi tiste, ki so odgovorile, da enakopravnost pričakujejo, so mirno sprejele dejstvo, da morda enakopravnost med partnerjema ne bo dosežena, kar je razvidno iz naslednjih odgovorov:

»Mislim, da nikoli niso enakopravne, ampak upam, da se bomo enakopravnosti približali« (Nina, 14).

»Možno, da bodo enakopravni odnosi, ampak dvomim« (Andreja, 14).

»Ja. jaz osebno pričakujem enakopravne odnose v zvezi, čeprav mislim, da je take odnose težko najti ... lepo bi bilo, če ne pa ... se je treba tudi prilagoditi ...« (Lana, 14).

Iz pogovora, ki se je razvil ob vprašanju o enakopravnosti, sem razbrala, da dekleta enakopravnost razumejo kot vzajemnost pravic in dolžnosti v partnerskem odnosu. Neenakopravnost pa vidijo v tem, da v odnosu eden izmed partnerjev prevzame glavno besedo pri odločanju o skupnih zadevah, ali pa, da eden izmed partnerjev prevzame nase večji del bremena opravil, povezanih s skupnim gospodinjstvom.

Milivojević (2012) enakopravnost med partnerjema obravnava na ravni dajanja oziroma prejemanja ljubezni. Enakopravnost naj bi bila dosežena, ko oba partnerja ljubita drug

drugega z enako močjo na enak način. Če enakopravnost torej razumemo kot popolno simetrijo partnerjev v ljubezenskem odnosu, je v praksi neuresničljiva.

10.3.2 Predstave o ljubezni pri najstnicah

V tem drugem sklopu vprašanj me je zanimalo, kakšne predstave o ljubezni imajo dekleta, ki na področju intimnih odnosov še nimajo izkušenj. Moj namen je bil ugotoviti, s kakšno popotnico se pravzaprav mlada dekleta odpravljajo na pot odkrivanja odnosov in ali lahko iz njihovih opisov, poročil sklepamo, da so njihove predstave potencialno disfunkcionalne za kakovost bodočih ljubezenskih odnosov.

Za ugotavljanje predstav o ljubezni sem izbrala nekaj tistih pogostejših disfunkcionalnih prepričanj, ki sem jih predstavila že v teoretičnem delu, in se mi zdijo pomembne; opustila pa sem tiste, ki se nanašajo neposredno na spolnost, ocenila sem, da bi bila za najstniške sogovornice verjetno preveč neprijetna.

Pri vprašanju, kako komentirajo trditev, da je ljubezen smisel življenja, je takoj razvidno, da dekleta še niso v partnerskih odnosih, niti nimajo »pravil« izkušenj z njimi. V tem primeru je večina deklet, ki so trditev potrdila kot resnično, razširila definicijo ljubezni na ljubezen do bližnjih, živali, hobijev, skratka na vsa življenjska področja, kar je razvidno iz spodnjih navedkov:

»Strinjam se. Ljubezen do sočloveka, do stvari, ki so okoli nas, pa do športa in na primer hobijev ... pa tudi do sebe. To je najpomembnejše« (Tjaša, 15).

»To pomeni, da človek, kakršno koli živo bitje, ne more brez ljubezni, saj smo narejeni tako, da potrebujemo vsaj malo topline v svojem življenju. Drugače se ne razvijemo pravilno. Zato, ja, ljubezen taka ali drugačna je smisel, bistvo življenja« (Eva, 13).

»Zdi se mi, da je res ljubezen smisel življenja, saj brez osnovne ljubezni družine ali pa ljubezni med prijatelji življenje ne bi bilo tako lahko« (Maša, 13).

Brina, Andreja in Tiana so ljubezen razumele v ožjem smislu, v smislu partnerske ljubezni in so trditev zanikale:

»Ljubezen ni smisel življenja. Veliko ljudi je v življenju brez ljubezni in imajo čisto v redu življenje« (Brina, 15).

»Ah, to pa ni čisto res, brez ljubezni se da tudi preživeti« (Andreja, 14).

»Med drugim je ljubezen smisel, samo je v življenju še veliko drugih dobrih in lepih stvari, takih, kot je ljubezen« (Tiana, 13).

Le pri dveh dekletih sem zasledila prisotnost disfunkcionalne predstave o ljubezni – predstave, da je ljubezen ultimativni smisel življenja:

»Ljubezen je nekaj lepega, najlepšega, če najdeš osebo, s katero si srečen in kateri si predan ... pa si našel smisel« (Nina, 14).

»Občutek, da te ima nekdo rad, je izjemen. Veliko ljudi je, ki postanejo depresivni, ker se počutijo osamljene. Tako je resnična ta trditev. Ljubezen je smisel življenja« (Katja, 14).

Prepričanje, da je ljubezen smisel življenja, gledano v partnerskem smislu, je najbolj disfunkcionalna predstava od vseh, saj ob izgubi ljubljene osebe pomeni hkratno izgubo smisla za življenje. Ravno ta predstava je vzrok mnogih depresij, motenj in celo samomorov v najstniškem in poznejšem obdobju.

Z nizom več vprašanj sem preverjala predstavo o tem, da se ljubezen vedno začne z zaljubljanjem in sorodno prepričanje o večni zaljubljenosti.

Le dve dekleti menita, da se ljubezen lahko razvije tudi brez začetne zaljubljenosti. Navajata, da je prijateljstvo boljša in trdnejša podlaga za dolgotrajno ljubezensko zvezo:

»Mislim, da lahko prijateljstvo preraste v ljubezen. Tako kot se na primer v dogovorjenih porokah mnogi pari naučijo ljubiti drug drugega« (Nina, 14).

»Meni se zdi prijateljstvo celo bolj logično. Recimo, z dobrim prijateljem ni tistih kasnejših nevšečnosti kot pri zaljubljenosti, da bi šel narazen, ker prijatelja že poznaš in sprejemaš z vsem, kar je. Pa obema je tudi lažje izražati čustva zaradi poznavanja« (Maša, 13).

Naletela sem tudi na nekaj kontradiktornosti, na primer Brina (15) trdi, da se lahko ljubezen začne brez zaljubljenosti ter v isti sapi zatrjuje, da ko zaljubljenost zbledi, se »človeka drug od drugega oddaljita in nimata več takšne povezave med sabo ... verjetno gresta narazen ...«. Se pravi zaljubljenost je lepilo, ki drži zvezo skupaj, le kako se lahko ljubezenska zveza potem začne brez zaljubljenosti.

Podobno trdi Katja (14), ki pravi, da se lahko ljubezenska zveza razvije na podlagi prijateljstva, vendar potem ne more biti romantična. Na vprašanje o tem, kaj se zgodi, če zaljubljenost zbledi, pa pravi: »do te določene osebe več nimaš takih čustev, po navadi gre potem vse samo navzdol.« Sklepam, da je po njenih besedah potem ljubezenska zveza, ki se ne razvije iz zaljubljenosti in v kateri zaljubljenost ne traja večno, lahko le neke vrste prijateljska kohabitacija.

Tri dekleta zavračajo možnost nadaljevanja ljubezenske zveze, ko zaljubljenost zbledi in prav tako menijo, da je zaljubljenost prva in obvezna faza nastanka ljubezenske zveze, ki lahko s časom le malo spremeni obliko, a se za obstanek zveze ne sme prekiniti. Kot pravi Milivojević (2012), dolgotrajna zaljubljenost lahko obstoji le, če je oseba ločena od objekta zaljubljenosti, in menim, da je za prepričanje o večni zaljubljenosti v tej starostni skupini vzrok ravno platonska narava večine zvez.

Preostala dekleta opredeljujejo zaljubljenost kot začetno fazo ljubezni, a ko le-ta zbledi, ostane nekaj močnejšega, pomembnejšega:

»Tokrat pride do drugega pomena ljubezni, ali pa gre vsak svojo pot ...« (Tjaša, 15).

»Če gre za pravo ljubezen med dvema osebama, ki sta skupaj veliko prestala, potem zaljubljenost nima večjega pomena. Čeprav to ne pomeni, da si zaljubljenosti ne moreš povrniti ... zaljubljenost v malenkosti, ki so del ljubljenega« (Živa, 14).

Predstavi »samo enkrat se ljubi« in »prava ljubezen traja do konca življenja« sta za današnje razmere nekoliko zastareli, a vendar precej omejujoči za osebe, ki živijo s temi prepričanji.

Pri dekletih ni bila jasno razvidna vnaprejšnja fiksacija na eno samo potencialno ljubezen. Vse so dopuščale določeno mero ohlapnosti pri tem, ali se ljubezen zgodi le enkrat v življenju, a sta naslednja komentarja dovolj zgovorna sama po sebi:

»Lahko imaš v življenju več ljubezni, a je le ena tako močna ...« (Nina, 14).

»V partnerstvu se odnos gradi dolgo časa, včasih propade, pride nesreča ... Kljub vsem partnerjem, ki jih lahko imamo, se mi zdi, da je prava ljubezen le ena« (Maša, 13).

Malo zmede je bilo zaslediti le pri Brininih odgovorih, ki meni, da si lahko vse življenje zaljubljen v istega človeka, in nadalje odgovarja, da obstaja več pravih ljubezni in zato ne trajajo vse do konca življenja.

Vsa preostala dekleta so prepričana, da je človek lahko vse življenje zaljubljen v isto osebo ter da prava ljubezen traja do konca življenja. Navsezadnje se je izkazalo, da obravnavani predstavi le nista tako zelo zastareli, kot sem pričakovala. Če povzamem, dekleta dopuščajo fluidnost med več ljubeznimi zaradi objektivnih ali subjektivnih okoliščin, a le ena ljubezen je tista močna, prava, ki traja do konca življenja in je nikoli ne pozabimo.

Ljubosumje kot dokaz ljubezni je predstava, ki je v zvezah pogosto skrajno destruktivna. Določena mera ljubosumja je celo zaželena za spodbujanje partnerske zveze ali obnavljanje ljubezenskih čustev, medtem ko enačenje ljubosumja z ljubeznijo ni. Tovrstno predstavo prepoznamo že na prvi pogled v Tianinem odgovoru na vprašanje, ali je ljubosumje element ljubezni:

»Seveda. Če je nekdo ljubosumen, to pomeni, da ima to osebo rad« (Tiana, 13).

Kljub temu, da večina deklet razumsko zavrača prisotnost ljubosumja, saj gre za negativno čustvo, motnjo, znak nezaupanja, pa ga v isti sapi tudi dopuščajo – kot nekakšen znak, da komu nekaj pomeniš in da te ima rad. Kot sem že omenila pri razlagi te predstave v prejšnjem delu naloge, gre za pogosto tendenco ljudi, ki enačijo ljubosumje z ljubeznijo, da navzven zavračajo ljubosumje s pogostim pritoževanjem nad ljubosumnim partnerjem, a gre v resnici za zaželeno in celo pričakovano vedenje, saj se jim zaradi zasidrane predstave ljubosumno obnašanje celo dopade, ker je za njih znak ljubezni. Za ugotavljanje te predstave bi bila potrebna bolj konkretna analiza dejanskih situacij v nekem ljubezenskem razmerju, vendar zaznavam zametek te predstave v opisu, ki ga je podala Maša:

»Ljubosumje ne sme biti element ljubezni. V ljubezni je pomemben element zaupanje, z ljubosumjem pa partnerju kažemo, da mu ne zaupamo. Čeprav je res, da ne moremo vplivati

na to, da nekdo pristopi do nas in nas osvaja, na primer ... in potem je tvoj fant ljubosumen in tebi se zdi to fajn. In obratno, če nekdo osvaja tvojega fanta, ti to ni prav ... zato pričakuješ, da bi on v takih situacijah odreagiral tako, da pokaže, koga ima rad» (Maša, 13).

Le Lana (14) je mnenja, da »v pravi ljubezni ne bi smelo biti prisotno ljubosumje, ker v pravi ljubezni si sto-odstotno siguren v partnerja in točno veš, kaj v določenem trenutku čuti, tudi če se znajde v kakšni neprijetni situaciji.« Na tem mestu bi bilo mogoče prepoznati še neko drugo predstavo, ki se tudi uvršča med disfunkcionalne, in sicer, da je v pravi ljubezni prisotna telepatija in branje misli.

Zanimalo me je tudi, ali je med dekletih razširjena predstava, da je ljubiti mogoče samo eno osebo. Pri vprašanju, ali lahko človek ljubi več oseb hkrati, sem ponovno naredila napako, saj sem predpostavljala, da sogovornice vedo, da je govora o partnerski ljubezni. Šele pri naslednjem vprašanju o tem, ali nezvestoba pomeni pomanjkanje ljubezni med dvema osebama, sem uvidela, da so sprva razumele, da jih sprašujem, ali ima posameznik lahko poleg partnerja rad tudi druge ljudi, na primer prijatelje; tako sem se vrnila na prejšnje vprašanje in dobila sem enotno shemo odgovorov. Izkazalo se je, da ljubiti partnerja temelji na kriteriju spolne ekskluzivnosti. Ljubiš lahko tudi prijatelje in imaš lahko z njimi različne odnose oziroma različne oblike stikov, a je spolni odnos oziroma spolnost kriterij, ki loči partnersko ljubezen od ostalih.

»Ja, lahko ljubiš več oseb naenkrat, ampak samo eno osebo tako močno, da se zblížata spolno ...« (Lana, 14).

»Lahko imaš rad druge ljudi, a ne drugih partnerjev, samo s partnerjem tudi spiš in si tako skupaj. Če si še s kom, potem že nimaš partnerja dovolj rad« (Tiana, 13).

Zadnja predstava, ki sem jo preverjala, pravi, da je prava ljubezen žrtvovanje. Dekleta so na vprašanje, ali je prava ljubezen povezana z žrtvovanjem, odgovarjala z »da, potrebni so kompromisi in odrekanja« (Tiana, 13) in »včasih se je potrebno prilagoditi, se čemu odreči ali popustiti« (Živa, 14), kar nakazuje, da še ne razlikujejo med odrekanjem in žrtvovanjem. Kot pravi Milivojević (2012), je odrekanje zgolj prilagajanje realnosti, medtem ko je žrtvovanje simbolno, ko nekdo od drugega ali od sebe zahteva neko dejanje, ki nima nobene praktične vrednosti, gre zgolj za princip kot dokaz ljubezni.

V odgovorih deklet nisem zaznala težnje po žrtvovanju ali spreminjanju sebe kot osebe v znak žrtvovanja. Le v Brininem (15) odgovoru sem »posumila« na morebitni zametek predstave o žrtvovanju kot dokazu ljubezni s tem, ko je prepričana, »da moraš vedno postaviti drugo osebo pred svoje potrebe,« vendar se je v nadaljnji razpravi izkazalo, da ima v mislih bolj to, da v konfliktu kdaj odstopiš od svojih želja, ali ko vidiš, da nekaj partnerju veliko pomeni.

10.3.3 Vpliv medijev na predstave o ljubezni

V zadnjem delu sem preučevala, kaj vpliva na izoblikovanje določenih predstav o ljubezni v zgodnjem najstniškem obdobju. Osredotočila sem se zlasti na vprašanje, kakšen je vpliv medijev na nastanek predstav ter kateri množični medij ima največjo moč vpliva.

Temo sem načela z vprašanjem, kaj dekleta menijo, da najbolj vpliva na njihove predstave o ljubezni. Dejavnike vpliva lahko razvrstimo v tri kategorije, ki si po frekvenci v odgovorih po vrsti sledijo takole: 1. mediji, 2. družbeno okolje, 3. izkušnje. Naj izpostavim, da to ne pomeni, da so mediji najvplivnejši dejavnik med naštetimi, so le eden očitnejših, ki ga pogosto omenjajo. Tudi sama bi navedla te tri dejavnike in če bi jih morala razvrstiti po moči vpliva, bi se glede na časovnico poteka dogodkov odločila tako, da bi na prvo mesto postavila družbeno okolje z odnosi v primarni družini na čelu, nato mediji, od katerih v vsakem trenutku prejemamo nove informacije, ki se nam nalagajo v možganih, in šele nato izkušnje, saj menim, da je njihova vloga pomembna predvsem pri spreminjanju že nastalih predstav in ne pri nastajanju naših osnovnih predstav o ljubezni.

Kot najvplivnejši medij se je, nepresenetljivo, pokazala televizija, predvsem filmi. Proti mojim pričakovanjem pa je internet ostal skoraj neomenjen. Le Nina (14) pravi, da po njenem mnenju v današnjem času »definitivno internet prevzema vodilno vlogo« in Živa (14), ki trdi, da »mediji nimajo tako velikega vpliva, kot vsi trdijo, če že, potem so omembe vredna socialna omrežja.« Sama menim, da internet ne vpliva toliko na oblikovanje naših predstav o ljubezni, kolikor je to čisto novo prizorišče, paralelni svet, ki nam omogoča drugačno navezovanje socialnih stikov in izživljanje oziroma udejstvovanje naših obstoječih predstav o ljubezni. Naraščajoči vpliv interneta torej ne posega znatno na vsebino predstav, temveč na proces udejanjanja že nastalih predstav posameznikov.

Morda je vzrok takim izsledkom, da so dekleta v starostni skupini, ko na njihovo vzpostavljanje socialnih stikov še vedno vpliva starševski nadzor. Slednje sem preverjala z vprašanjem o tem, kje bi lahko spoznale potencialnega partnerja. Le Nina (14), katere starši ne omejujejo dostopa do različnih medijev, je omenila, da bi potencialnega partnerja lahko spoznala tudi na družbenem omrežju, medtem ko so vsa druga dekleta to možnost zanemarila in izpostavila druge možnosti, kot so šola, zabava, počitnice, različne prireditve in podobno.

Nadalje me je zanimalo, če oziroma kako na predstave o ljubezni vplivajo hollywoodski filmi. V prvem koraku sem to preverjala z neposrednim vprašanjem, ali imajo po njihovem mnenju hollywoodski filmi vpliv na predstave o ljubezni ter ali se jim zdijo predstave, ki jih posredujejo romantični filmi resnične ali zgolj izmišljen ideal. Odgovori, ki sem jih dobila, so bili enotni.

»Itak, da vplivajo. Vse te romantične zgodbe, ki tako ali tako ne morejo biti resnične. Moja sestra, na primer, je čisto obsedena s takimi filmi in potem cele dneve samo sanjari ... jaz sem prepričana, da bo še ful trpela, če ne bo uvidela, da v življenju ni tako. /.../ Po mojem je večina takih filmov izmišljen ideal, razen redkih, ki prikazujejo, da v življenju ni vse tako lepo« (Tiana, 13).

»Seveda vplivajo in vsi kažejo ljubezen na prvi pogled, prikazujejo vse kot pravljico. /.../ Lahko so tudi resnične take zgodbe, saj vsi konec koncev enkrat izkusimo pravo ljubezen. Ampak večina takih filmskih zgodb je preveč popolnih in prelepih, da bi se zares zgodile na tak način« (Maša, 13).

Trditev, ki jo lahko izpeljem iz pridobljenih odgovorov, je, da hollywoodski filmi vplivajo na predstave o ljubezni, toda, da so predstave posredovane preko romantičnih filmov predvsem izmišljen ideal, ki ga je v praksi resničnega življenja težko doživeti na enak način kot v filmskih zgodbah.

V drugem koraku sem nekoliko zasukala vprašanja. Povprašala sem po filmu, katerega zgodba jim je bila všeč in ali se jim zdi ta zgodba realna. Tu se je »plošča obrnila,« kajti nekaj najbolj romantičnih filmov ni imelo več konotacije izmišljenega ideala, temveč so se jim zgodbe zdele mogoče in realne. Beležnica (The Notebook), Veliki Gatsby (The Great Gatsby), Notting Hill, Če ostanem (If I stay), Sprehod (A walk to remember), Čedno dekle

(Pretty Woman) in drugi, so filmi, v katerih prava ljubezen premaga – po vseh zapletih in ovirah – vse; moški lik je junak, ki kljub nekaterim nespametnim dejanjem in svoji »frajerski« naravi naredi vse, da dokaže svojo ljubezen izbranki, s katero potem srečno živi do konca svojih dni – ali pa njuna ljubezen kljub ločenosti ostane večna, goreča in edina prava, ki traja do smrti.

Menim, da srž problema ne leži dejansko v samih zgodbah romantičnih hollywoodskih filmov. Zgodbe, take ali drugačne, se lahko zgodijo tudi v resničnem življenju, resničnim ljudem, čeprav je verjetnost nekaterih zgodb enaka verjetnosti, da bi zadeli na lotu, pa vendar. Problematična je estetska obdelava zgodb in vse okrasje; vedno popolni videz; naključja; določena zaželena dejanja ravno ob pravem trenutku; časovne luknje, ko v filmu lahko preskočijo cela desetletja, ki jih je v resničnem življenju treba pretrpeti in še bi lahko naštevali. To so elementi predstav, ki v resničnem življenju prinašajo razočaranja.

Na koncu intervjuja sem želela preveriti, ali si tudi idealnega partnerja predstavljajo kot junaka iz romantičnih filmov. Sogovornice sem najprej povprašala po lastnostih, ki bi jih pričakovale na partnerju. Pomanjkanje izkušenj bi bil lahko razlog nekaterih medlih odgovorov, ki niso odražali neke oprijemljive lastnosti, kot na primer ljubeznivost, prijaznost, veselost ...

Zopet v drugih odgovorih pa je bilo zaslediti tudi lastnosti idealiziranih junakov: zvestoba, iskrenost, spoštovanje, zanesljivost, odločnost, skrbnost ...

Na vprašanje, kateri filmski lik jim predstavlja idealnega partnerja, kar nekaj deklet ni hotelo odgovoriti, izognila so se s sklicevanjem na to, da se res ne morejo spomniti nobenega, ali da jih je več oziroma nihče. Kar štiri dekleta pa so imenovale lik Noaha Calhouna iz filma Beležnica. Verjetno lahko njihove odgovore pojasnimo s tem, da se dekleta poznajo in da je bil film predvajan na televiziji v času pred opravljenimi intervjuji. Toda navajanje tega lika vendarle nekaj sporoča o morebitnih predstavah o idealnem partnerju. Gre namreč za zgodbo o dveh zaljubljenih, ki jih starši dekleta ločijo zaradi statusnih razlik, ki pa vseeno pristaneta skupaj, zlasti po zaslugi Noaha, ki se ne preda. Zadnji prizor tega filma prikazuje, kako sestra v domu za ostarele najde preminula zakonca skupaj objeta v postelji. Noah je namreč zadnja leta skrbel za svojo ljubljeno ženo, ki je trpela za boleznijo, ki je povzročila izgubo spomina in zavedanja same sebe. Vsak dan ji je bral iz beležnice njuno življenjsko zgodbo, da bi jo

vsaj za trenutek dobil nazaj in bi se ga spomnila. Jona (14) je svojo izbiro idealnega partnerja pojasnila takole:

»Noah je zame idealen v vseh pogledih. Poleg tega da je res luštkan in frajerski je tudi čustven, na kul način. Ni osladen, ampak se je boril za svojo ljubezen in res naredil vse zanjo, ni odnehal. Še takrat, ko je mislil, da jo je izgubil, je izpolnil obljubo, ki ji jo je dal in naredil hišo, o kateri sta govorila. In ko ji bere in skrbi zanjo, da jo pripelje nazaj. To je prava ljubezen, za vedno.«

11 SKLEP

Živimo v pomoderni družbi, v kateri ni več univerzalnih zapovedi glede partnerstva, ljubezni, zakonskih zvez, starševstva in na sploh družinskega življenja. Ljubezen ni več opredeljena z zagotavljanjem potomstva, ohranjanjem statusa ali družinskega imena, združevanjem moči, organizacijo dela ... Ljubezen se je osvobodila okov cerkve in materialnih prisil, ženske so si izborile enakopravnejši položaj, pa vendar tematiko ljubezni in partnerstva obravnavamo obširnejše kot kdajkoli prej v zgodovini.

Pri obravnavi pojma ljubezni, zaljubljenosti in romantične ljubezni sem se oprla na poglede različnih znanosti, biologije, psihologije, psihoanalize in antropologije ter oris teh pojavov od časa egipčanske kulture do sodobnih zahodnih družb. V vsakem obdobju je imelo sklepanje partnerstev in ustvarjanje družine svoj pomen, ki so ga določali zunanji dejavniki določenega časa, kot so vera, stopnja tehnološkega razvoja in komunikacij, politično stanje, naravne danosti, razmerje med spoloma in še mnogi drugi.

Če se je ljubezen uveljavila kot glavni razlog za sklenitev zakonske zveze šele v 19. stoletju (Illouz, 1999), pa smo v današnjem času že prešli to fazo in se kot glavni motiv sklepanja zakonov in ustvarjanja družine pojavlja predvsem strah pred samoto (Beck, 2006).

V nalogi sem si prizadevala obravnavano tematiko predstaviti čim bolj celovito, zato sem v razpravo vključila še dva pomembnejša avtorja, ki sta mi bila v pomoč pri razumevanju današnjega stanja na področju intimnih odnosov. Giddens (2000), ki je kategoriziral več vrst intimnih odnosov, nastalih s preobrazbo intimnosti, katero so iz zasebnih sfer v javno prenesli predvsem mediji. Na paradigmi romantične ljubezni se je po njegovem razvila oblika čistega

razmerja, ki je posledica fleksibilizacije zasebnosti in pluralizacije življenjskih stilov in družinskega življenja. Ob nadgradnji čistega razmerja dobimo obliko, značilno za današnjo družbo – sotočno ljubezen, ki deluje na principu vzajemnosti.

Sodobne spremembe na področju intimnih odnosov pojasnjuje tudi Illouz (2010), ki je eksplozijo družbenih omrežij umestila v svojo teorijo čustvenega kapitalizma, ki trdi, da čustveno življenje sledi logiki ekonomskih odnosov in menjave.

Kaj je torej glavni problem obravnavane tematike v današnjem času? Problem je to, da se ljudje – kljub množičnemu obravnavanju partnerskih odnosov, razbijanju tabujev, raziskovanju, samoizpraševanju in samopoznavanju – bojimo objektivnega pogleda na ljubezen. Že Beck in Beck (2006) sta izpostavila paradoks, da bolj ko je jasno, da v družbi ne najdemo primerov idealne ljubezni, več upanja vlagamo vanjo. Romantični ideali nas omejujejo, omejujejo kakovostne partnerske odnose, pa vendar se jih bojimo razbiti. Milivojević (2012) pravi, da smo zahodnjaki zamešali sredstva in cilje. Namesto, da bi bila ljubezen sredstvo oziroma čustvo, ki nas povezuje na skupni poti skozi življenje, je ljubezen postala cilj. Fanatično težimo k uresničevanju velike in večne ljubezni, ki nam predstavlja neskončno srečo in ultimativno izpolnitev življenjskega smisla. Ideal romantične ljubezni bi bilo potrebno nujno iztrgati iz predstav o resnični ljubezni, ki je osnova kvalitetnega ljubezenskega odnosa. S tem bi opustili pričakovanja glede popolnosti in posledično oblikovali funkcionalen, dolgotrajen odnos, ki temelji na navezanosti, medsebojnem spoštovanju in predanosti.

V empiričnem delu naloge sem ugotavljala, kakšno je pojmovanje ljubezni, zaljubljenosti in romantične ljubezni pri slovenskih dekletih v starostni skupini od 13 do 15 let. Z obsežnejšim sklopom vprašanj sem preverjala njihove predstave o ljubezni in kakšen je vpliv medijev. Lahko potrdim na začetku postavljeno hipotezo, da na predstave pri najstnicah vplivajo mediji, zlasti hollywoodski filmi, ki na žalost med drugim ustvarjajo tudi nerealna pričakovanja v partnerskih odnosih. Kljub temu ugotavljam, da se je kar nekaj predstav o ljubezni pri najstnicah izkazalo kot pravih, kar pa je po mojem mnenju posledica mladosti in neizkušenosti deklet in so predstave pravzaprav »naučene« in še niso preizkušene v praksi. V skladu s tem deluje tudi ena od glavnih lastnosti predstav, in sicer, da v mnogih primerih delujejo nezavedno, zato se pravih predstav ne zavedamo in ne razumemo, kako le-te upravljajo z našim mišljenjem in vedenjem. Neredko se zgodi, da odrasli ljudje z izkušnjami,

ki se vrtijo v začaranem krogu neuspešnih zvez in razočaranj v ljubezni, šele s pomočjo strokovnjakov odkrivajo svoje prave togo zasidrane disfunkcionalne predstave in jih skušajo spremeniti. Problematika ugotavljanja disfunkcionalnosti predstav zahteva veliko samoizpraševanja, samopoznavanja in dela na sebi, česar pa menim, da dekleta v zgodnjem mladostniškem obdobju niso sposobna.

Naj na koncu opozorim na dejstvo, da je mnogo vprašanj in dilem v zvezi z obravnavano tematiko ostalo odprtih. Zanimivo bi bilo preverjati predstave o ljubezni intervjuvanih deklet čez nekaj let, ko bi lahko preko pogovora o izkušnjah primerjali, kakšne so predstave v primerjavi z današnjimi. Prav tako obstaja še obilica predstav nepreverjenih. Zaradi spolne specifičnosti in obširnosti tematike sem iz raziskave izpustila fante, katerih predstave v moji nalogi ostajajo neraziskane. In ne nazadnje me je osebno zelo pritegnilo vprašanje vpliva odnosov znotraj družine; tekom pogovorov sem dobila veliko iztočnic, ki so pritegnile mojo pozornost, vendar kot že omenjeno, sem zaradi občutljivosti tematike, ki posega v intimo celotne družine in mladoletnosti deklet, to temo pustila ob strani.

12 LITERATURA

1. Andreja. 2016. Intervju z avtorico. Ljubljana, 12. maj.
2. Barker, Meg. 2005. This is my Partner, and this is my ... Partners Partner: Constructing a - Polyamorous Identity in a Monogamous World. *Journal of Constructivist Psychology* 18: 75–88.
3. Beck, Ulrich in Elisabeth Beck-Gernsheim. 2006. *Popolnoma normalni kaos ljubezni*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
4. Brečko, Barbara Neža. 2005. Istospolno usmerjeni: metodologija raziskovanja skritih populacij. *Družboslovne razprave XXI* (49/50): 107–118.
5. Brina. 2016. Intervju z avtorico. Ljubljana, 11. maj.
6. Chapman, Heather M. 2011. *Love: A Biological, Psychological and Philosophical Study*. Dostopno prek: <http://digital.commons.uni.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1218&context=srhonorsprog> (21. oktober 2015).
7. Eva. 2016. Intervju z avtorico. Ljubljana, 9. maj.
8. Evans, Mary. 1999. Falling in love with love for make belief. Ideologist of romance in postenlightenment culture. V *Love & Eroticism*, ur. Mike Featherstone, 265–293. London: Sage Publications.
9. Fisher, Helen E. 2000. *Brains do It: Lust, Attraction, and Attachment*. Dostopno prek: <http://www.dana.org/Cerebrum/Default.aspx?id=39351> (21. oktober 2015).
10. Forgeau, Annie. 1996. The Survival of the Family Name and Pharaonic Order. V *A History of the Family*, ur. Andre Burguiere, 128–155. Cambridge: Polity Press.
11. Fromm, Erich. 2006. *Umetnost ljubezni in življenja*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
12. Giddens, Anthony. 2000. *Preobrazba intimnosti*. Ljubljana: *cf.
13. Illouz, Eva. 1999. The Lost Innocence of Love. Romance as a Postmodern Condition. V *Love & Eroticism*, ur. Mike Featherstone, 161–185. London: Sage Publications.
14. --- 2010. *Hladne intimnosti: oblikovanje čustvenega kapitalizma*. Ljubljana: Založba Krtina.
15. Jona. 2016. Intervju z avtorico. Ljubljana, 10. maj.
16. Katja. 2016. Intervju z avtorico. Ljubljana, 9. maj.
17. Kos, Janko. 1970. *Svetovna književnost izbrana dela in odlomki*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
18. Kristan, Zdenka. 2005. *Materinski mit: kultura, psihoanaliza, spolna razlika*. Ljubljana: Delta (Knjižna zbirka za ženske študije in feministično teorijo).

19. Lana. 2016. Intervju z avtorico. Ljubljana, 10. maj.
20. Maša. 2016. Intervju z avtorico. Ljubljana, 17. maj.
21. Mediana. 2016. *Metode kvalitativnega raziskovanja*. Dostopno prek: <http://www.mediana.si/raziskovalne-metode/metode-kvalitativnega-raziskovanja/> (15. julij 2016).
22. Milivojević, Zoran. 2012. *Formule ljubezni. Ne zapravimo življenja v iskanju prave ljubezni*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
23. Nina. 2016. Intervju z avtorico. Ljubljana, 9. maj.
24. Oakley, Ann. 2000. *Gospodinja*. Ljubljana: *cf.
25. Rijavec, Majda in Dubravka Miljković. 2002. *Srce & ljubezen: psihologija ljubezni*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
26. Salecl, Renata. 2007. *O tesnobi*. Ljubljana: Sophia.
27. Sieder, Reinhard. 1998. *Socialna zgodovina družine*. Ljubljana: Studia Humanitatis.
28. Stojanov, Sašo. 2009. *Definicija ljubezni. Kaj pravzaprav pomeni ljubiti?* Dostopno prek: <http://www.intimatemedicine.si/enciklopedija-spolnosti/partnerski-odnos/ljubezen/definicija-ljubezni/kaj-pravzaprav-pomeni-ljubiti/> (22. april 2016).
29. Šadl, Zdenka. 2002. Emocionalno delo in intimni odnosi v pozni moderni. *Družboslovne razprave* 18 (39): 59–71.
30. Šterk, Karmen. 1998. *O težavah z mano: antropologija, lingvistika, psihoanaliza*. Ljubljana: Študentska organizacija Univerze, Študentska založba.
31. Tiana. 2016. Intervju z avtorico. Ljubljana, 27. april.
32. Tjaša. 2016. Intervju z avtorico. Ljubljana, 11. maj.
33. Wouters, Cas. 1999. Balancing Sex & Love since 1960s Sexual Revolution. V *Love & Eroticism*, ur. Mike Featherstone, 187–213. London: Sage Publications.
34. Živa. 2016. Intervju z avtorico. Ljubljana, 10. maj.
35. Žižek, Slavoj. 1984. *Filozofija skozi psihoanalizo*. Ljubljana: Analecta.
36. --- 1997. *Kuga fantazem*. Ljubljana: Analecta.